

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Напрями реформування банківської системи України

Студентки 2 курсу 3-м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Степанчук Юлія
Анатоліївна

Науковий керівник
д-р. екон. наук,
професор

Сушко Наталія
Мар'янівна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ	6
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ	14
2.1. Аналіз основних індикаторів розвитку банківської системи України	14
2.2. Ідентифікація ключових проблем банківського сектору України	22
2.3. Аналіз заходів НБУ щодо реформування банківської системи України	29
РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА СТРАТЕГІЧНИХ І ТАКТИЧНИХ ДІЙ ЩОДО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	34
3.1. Стратегія НБУ щодо реформування банківської системи України	34
3.2. Оцінка можливостей використання зарубіжного досвіду у процесі реформування банківської системи України	42
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТКИ	63

ВСТУП

Актуальність дослідження. В сучасних умовах розвитку банківської системи від ефективності її організованості залежить стале економічне зростання та подальший розвиток економіки країни в майбутньому. Важливим інструментом грошово-кредитного регулювання економіки в країні є саме банківська діяльність, що сприяє мобілізації всіх фінансових ресурсів та їх ефективне використання, що забезпечує виконання зобов'язань фінансового характеру, а також обґрунтовує інвестиційне середовище країни та сприяє його розвитку. В Україні банківська система поки що недостатньо розвинута, оскільки її ефективна діяльність та розвиток потребують потужного науково-теоретичного апарату, який буде зосереджений в першу чергу на чітке розуміння її поняття та структури, а також її дослідження як складової фінансової системи країни. Всі ці аспекти потребують розвитку не тільки теоретичної бази, але й виокремлення пріоритетних напрямів реформування банківської системи. У цьому й полягає актуальність даного дослідження.

Питаннями розгляду теоретичних аспектів банківської системи та напрямів її реформування займалися багато вчених. При цьому значний внесок внесли такі вчені як Адамик Б. П., Богдан Т. П., Вовчак О., Геєць В. М., Гула А. С., Дзюблюк О., Корнєєв В., Міщенко В. І., Стойко О. Я. та Шульга Н. П. Суттєві дослідження, які внесли свої корективи у розвиток банківської теорії на основі вивчення механізму банківської системи та необхідності їх реформування зробили такі вчені: Андрушків Т., Гуцал І., Ефимова Л., Костюченко О., Орлюк О., Олейник О., Чайковський Я. та ін. Суть та необхідність регулювання банківської діяльності та реформування системи в цілому розкриті в роботах Д'яконова І., Кльоба Л., Паласевича М., Міщенко В., Пасічника В., Реверчука С., Яременко О. Однак питання оцінки можливостей використання зарубіжного досвіду у процесі реформування

банківської системи України залишаються відкритими та потребують подальшого напрацювання.

Метою роботи є дослідження сучасних аспектів вітчизняної банківської системи та розробка напрямів її подальшого розвитку.

Для досягнення цієї мети були сформульовані такі **завдання**:

- визначити теоретичні аспекти реформування банківської системи;
- провести аналіз основних індикаторів розвитку банківської системи;
- ідентифікувати ключові проблеми банківського сектору України;
- проаналізувати заходи НБУ відносно реформування банківської системи України;
- оцінити стратегію НБУ відносно реформування банківської системи України;
- дослідити можливості використання зарубіжного досвіду у процесі реформування банківської системи України.

Об'єктом дослідження є процес реформування банківської системи України, а **предметом дослідження** – сукупність інструментів та методичних прийомів для оцінки напрямків та доцільності реформування вітчизняної банківської системи.

Методи дослідження. При написанні роботи використовувалися загальні та спеціальні методи дослідження. Серед загальних можемо виокремити такі методи як аналіз та синтез, індукцію та дедукцію, порівняння та метод аналогій. До спеціальних методів належать статистичний метод, графічний та системні методи, а також метод узагальнення. З використанням наведених методів можемо більш детально та ґрунтовно розкрити як теоретичні, так і практичні аспекти реформування банківської системи України.

Інформаційною базою роботи є монографії та дослідження вчених з даної теми, періодична література та матеріали всеукраїнських конференцій і

круглих столів, аналітичні дані та фінансова звітність Національного банку України, нормативно-правові акти, що стосуються сфери регулювання банківської системи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному *удосконалено*: напрямки використання можливостей зарубіжного досвіду для подальшого проведення реформ вітчизняної банківської системи.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати роботи в першу чергу можуть використовуватися Національним банком України, комерційними та державними банками для удосконалення їх роботи та сприянні в проведенні реформ у вітчизняній банківській системі.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення в науковій статті: Степанчук Ю. А. Проблематика розвитку банківської системи України // Управління діяльністю фінансових установ: зміни стереотипів: зб. наук. ст. студ. денної форми навчання / відп. ред. Н. П. Шульга. – К.: Київ. нац. торг. – екон. ун-т, 2019. – 295 с. (С. 83-85)

Обсяг та структура роботи. Робота складається з 3 розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 68 сторінок. В роботі представлено 5 таблиць, 17 рисунків, 5 додатків та використано 56 наукових джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ

Всі банки, які працюють на території України та інші фінансово-кредитні установи функціонують на фінансовому ринку України, пов'язуються між собою фінансовими та грошово-кредитними відносинами. Саме це обґрунтовує предмет їх діяльності, а саме валютних цінностей, грошей та інших фінансових інструментів. Оскільки більшість операцій здійснюється банками, доцільно зупинитися більш детально на визначенні сутності банківської системи та необхідності її реформування. У додатку А розглянемо визначення вчених сутності даного поняття.

Розглянувши різні підходи до визначення сутності «банківська система», можемо узагальнити та згрупувати твердження в наступні групи:

- банківська система розглядається як сукупність банківських установ країни;
- банківська система є сукупністю банків та відповідної банківської інфраструктури;
- банківська система включає в себе кредитну систему;
- банківська система оцінюється через систему комерційних банків.

Для того, щоб проаналізувати банківську систему в цілому варто виділити її характерні загальні особливості та ознаки, які відобразимо в Додатку Б.

До специфічних рис банківської системи України можна віднести наступні:

1. Дворівнева структура, вона характерна саме для сучасної вітчизняної економіки України. У відповідності до цього банківська система складається з двох рівнів: на першому функціонує один централізований банк, в Україні це Національний банк України, що здійснює розрахункові та емісійні операції, а

також є касовим центром держави. Він має монопольне право випуску банківських білетів для фінансового обігу в країні та здійснює фінансово-контрольні функції. Основне завдання центрального банку полягає в забезпеченні стійкості національної грошової одиниці та здійсненні регулювання роботи грошово-кредитної системи.

Банки, які відносяться до другого рівня економічно та юридично відокремлені один від одного. Саме вони здійснюють свою роботу на комерційних засадах для того, щоб отримати максимальний прибуток за умов вільної конкуренції. Такі банківські установи здійснюють обслуговування суб'єктів господарської діяльності та фізичних осіб, які являються безпосередньо учасниками грошового обороту. Це стосується всіх фізичних та юридичних, а також державних структур. Через банки, які відносяться до другого рівня, банківська система має можливість проводити обслуговування народного господарства у відповідності до визначених завдань, які здійснюють вплив на грошово-кредитну політику центрального банку [29, С. 21].

2. Здійснення централізованого регулювання роботи кожного окремого банку та банківської діяльності в цілому.

3. Поєднання високого рівня централізованої системи управління банківської системи із збереженням для кожного банку, що входить в загальну банківську систему, економічної незалежності та відповідальності за результати своєї роботи.

4. Наявність загальносистемної банківської інфраструктури, що забезпечує ефективну роботу кожної окремої банківської установи та взаємодію між іншими банками.

На основі виділених загальних та спеціальних ознак варто розглянути основні принципи банківської діяльності (Додаток В), для того, щоб дослідити індикатори розвитку банківської системи в цілому, розглянути проблеми та напрями її реформування. Визначивши принципи банківської діяльності

відзначимо, що робота банківської системи оцінюється її стабільністю, яка розглядається Національним банком України як комплексна оцінка стану банківської системи. Саме за такого стану реалізується сутність банківської системи, її призначення та роль в економічному розвитку країни, адекватному та ефективному здійсненні всіх функцій та можливості підтримувати рівновагу і вчасно відновлюватися після впливу різних внутрішніх та зовнішніх чинників, а також кризових явищ таких як фінансової кризи, спаду економіки чи її трансформації. Стабільність банківської системи характеризується збалансованістю, надійністю та пропорційністю роботи її структурних елементів, а також можливості зберігати рівновагу та надійність протягом тривалого часу [18, С. 113-114].

Крім цього стабільність банківської системи аналізується як виникнення ситуації, коли у вітчизняній банківській системі не відбуваються банкрутства банківських установ та випадках коли банківська система є прибутковою та стійкою, а також повністю відповідає діючому законодавству, принципам управління банківськими ризиками, які затверджуються установленими Базельським комітетом із питань банківського нагляду.

Рис. 1.1. Умови стабільності банківської системи*

*Примітка: складено автором на основі джерела [13]

Для нормальної роботи банківської системи усім учасникам потрібно дотримуватися чітко визначених вимог, до них можна віднести наступні:

1. У країні повинна бути достатня кількість банків і кредитних установ, які здійснюють діяльність в банківській системі. При цьому цю систему варто розглядати як ту, що постійно розвивається і може якісно та кількісно змінюватися.

2. У банківській системі не повинно бути зайвих елементів. У цьому секторі не повинні працювати банки, які не здійснюють банківських операцій у визначені терміни, працюють без оформлення ліцензій на проведення банківських операцій або створені з недотриманням норм діючого законодавства чи акта засновника про створення.

3. В країні працює центральний банк, що виступає головним координатором усіх кредитних інститутів та здійснює функції управління фінансовими та грошово-кредитними процесами в економічній сфері. При цьому важливу роль має індекс незалежності центрального банку від уряду, що утворюється із наступних елементів: взаємовідносини з урядом, системи функціонування центрального банку, конституційне закріплення функції цінової стабільності за центральним банком та монетарне фінансування бюджетного дефіциту, а також монетарні інструменти.

4. Разом із центральним банком працюють комерційні банки, що охоплюють практично всі сфери національної економіки та мають зовнішньоекономічні зв'язки, проводять різні банківські операції та надають фінансові послуги для юридичних і фізичних осіб.

5. У країні працюють банківські та кредитні установи, які обмежуються не лише акумуляцією і розподілом фінансових ресурсів підприємств, організацій, а й сприяють подальшому накопиченню капіталу та активно втручаються в усі сфери економіки [25].

Одним із найбільш вагомих елементів забезпечення стабільності банківської системи виступає пруденційний нагляд, що спрямований на

забезпечення дотримання банками законодавства і встановлених нормативів з метою уникнення кризових проявів в діяльності банківських установ; на захист інтересів клієнтів і вкладників; убезпечення від неефективного управління та шахрайства; забезпечення прозорості банківського сектору, підвищення стійкості та ефективності діяльності банків, підтримання необхідного рівня стандартів і професіоналізму в банківництві. За допомогою пруденційного регулювання банківської системи можна визначати її спроможність протистояти потрясінням на фінансовому ринку, а також попередити ризики її дестабілізації.

Не менш важливим елементом є правове регулювання та інформаційне забезпечення банківської діяльності. Вважаємо, що розроблення нормативно-правових актів, формування системи стимулів і санкцій за порушення вимог законодавства, забезпечення захисту інтересів вкладників та кредиторів банку, посилення відповідальності менеджменту банків, а також формування системи захисту інформації покликані забезпечувати стабільність, запобігати відпливу депозитів, сприяти зміцненню довіри громадян до банківської системи, а відтак спрямовані на економічне зростання в державі [35].

Макроекономічне становище держави має опосередкований, однак надзвичайно вагомий вплив на дотримання стабільності роботи банківських установ. До цього елементу також відносимо стан платіжного балансу держави, та реального сектору економіки, інвестиційний клімат, рівень тіньової економіки. Ефективність функціонування банків значною мірою залежить від стану економіки і особливо від її виробничого сектору, оскільки в умовах кризи та падіння інвестиційної активності діяльність банків зміщується в бік проведення спекулятивних та ризикових банківських операцій.

Для забезпечення фінансової стабільності банківської системи в умовах динамічного розвитку і відповідних змін основних показників її діяльності доцільно підтримувати фінансову стабільність банківської системи шляхом

виконання дій певного алгоритму, що дасть змогу проводити комплексний аналіз розвитку банківської системи, своєчасно реагувати на проблеми та вживати попереджувальних заходів для недопущення розгортання кризових процесів, що виникають у разі виникнення непередбачених обставин зовнішнього середовища.

Банківська система виконує функції, які властиві лише їй, а саме емісійну, стабілізуючу, регулюючу, трансформаційну (ризиків, обсягу, строків та просторова трансформація), а також валютну функції. При цьому трансформаційна функція забезпечує мобілізацію вільних коштів, зміну строків і розмірів грошових капіталів та зміну фінансових ризиків. Емісійна функція реалізується через створення платіжних засобів та регулювання грошової маси в обороті. Під стабілізуючою функцією розглядається забезпечення сталості банківської діяльності, сталості грошового ринку та контроль за прийняттям і дотриманням законів [48].

Важливу роль для того, щоб банківська система функціонувала стабільно та ефективно відіграє державне регулювання, що передбачає створення такої нормативно-правової бази діяльності банків, що відповідало б сучасним тенденціям банківської діяльності, побудову ефективного механізму взаємозв'язків між органами державної влади для реалізації монетарної та фіскальної політики, створення відповідних умов для підтримки конкурентоспроможності банківської системи за умов інтеграційних процесів у світі, здійснення своєчасного та ефективного банківського нагляду за дотриманням норм законодавства, що стосуються банківського сектору, а також координацію роботи державних органів влади на ринку зовнішніх запозичень.

Державне регулювання роботи банківських установ реалізується на двох рівнях: загальному та спеціальному. Загальне регулювання передбачає прийняття відповідних законів та постанов Верховної Ради України. Спеціальне регулювання роботи банків через підписання різних нормативних

актів та інших документів здійснює Національний банк України. Метою такого державного регулювання роботи банківських установ являє собою безперервне і надійне функціонування банківської системи, що в кінцевому підсумку забезпечувало сталий розвиток економіки. Правова інфраструктура банківського регулювання в Україні має три рівні: законодавство, серію регулятивних актів та роз'яснення до нормативно-правових документів.

Основними нормативно-правовими документами, які окреслюють пріоритети та напрямки розвитку банківської системи є акти відображені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Нормативно-правові акти, які здійснюють регулювання розвитку банківської системи*

Нормативно-правовий акт	Особливості регулювання банківської системи
Закони України «Про банки та банківську діяльність» та «Про Національний банк України»	Регулюють основні аспекти банківської системи, а саме правове забезпечення стабільного розвитку і діяльності банків в Україні і створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, забезпечення захисту законних інтересів вкладників і клієнтів банків, створення сприятливих умов для розвитку економіки України та підтримки вітчизняних банків.
Закон України «Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків»	Спрямований на захист економічної безпеки держави, прав, свобод та законних інтересів громадян, створення умов для забезпечення стабільної діяльності банків України, посилення фінансової спроможності банківської системи України та мінімізації негативного впливу складної економічної ситуації.
Стратегія розвитку Національного банку України, тобто програма дій на 2019 рік.	Даний документ окреслює такі цілі розвитку Національного банку та всієї банківської системи як досягнення низької та стабільної інфляції, створення стабільної, прозорої та ефективної банківської системи, відновлення кредитування, здійснення ефективного регулювання фінансового сектору, сприяння вільного руху капіталу, фінансова інклюзія, функціонування сучасного, відкритого та ефективного центрального банку.
Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року в банківському секторі	Передбачає зменшення обсягу фінансового навантаження на уряд держави та за умов необхідності підвищення рівня капіталізації банків, яке можливе через здійснення продажу частини капіталу державних банків приватним вітчизняним чи іноземними інвесторам.

*Примітка: складено автором на основі джерела [57; 58; 59; 60]

З метою реформування банківської системи України та забезпечення умов для того, щоб вона відповідала світовим стандартам доцільно реалізувати систему заходів правового характеру, що охоплюють:

- проведення масштабних досліджень нормативно-правових актів НБУ на предмет їх відповідності чинному законодавству. За результатами проведеного аналізу розробити механізм їх узгодження, уникаючи при цьому подвійних стандартів;
- систематизацію наявних законодавчих та нормативних правових документів в єдиний кодифікований акт – Кодекс банківської діяльності;
- надання правовій базі регулювання діяльності банків ознак стабільності та прогнозованості розвитку;
- розробку норм банківського законодавства щодо забезпечення належного рівня корпоративного управління в банках України;
- удосконалення існуючого законодавства щодо: організації банківського нагляду;
- застосування інструментів грошово-кредитної політики, захисту прав кредиторів; участі банків на фондовому ринку;
- розробку правових положень діяльності філій іноземних банків в Україні [45, С. 74-75].

Отже, за сучасних умов розвитку фінансового сектору під банківською системою вбачають сформовано історично та законодавчо визначену систему організації банківської діяльності в державі. До структури банківської системи відносять Національний банк України, приватні та державні банки, кредитні організації та філії і представництва іноземних банків. При цьому під кредитними організаціями розглядають сукупність банків та небанківських кредитних організацій.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ

2.1. Аналіз основних індикаторів розвитку банківської системи України

Сучасні умови розвитку банківської системи України передбачає зміну її основних індикаторів, які включають в себе показники поточного фінансового стану та фінансової стійкості банківської системи. Серед яких варто виокремити такі як загальна кількість банків, які працюють в банківському секторі, сума активів, капіталу та зобов'язань, фінансового результату та рівня рентабельності. Щодо кількості банків зазначимо те, що економічна та політична ситуація, яка склалася в країні безпосередньо вплинула не тільки на загальну кількість банків, а й на ефективність її роботи. Оцінку динаміки кількості банків, які працюють в банківському секторі наведемо на рис. 2.1.

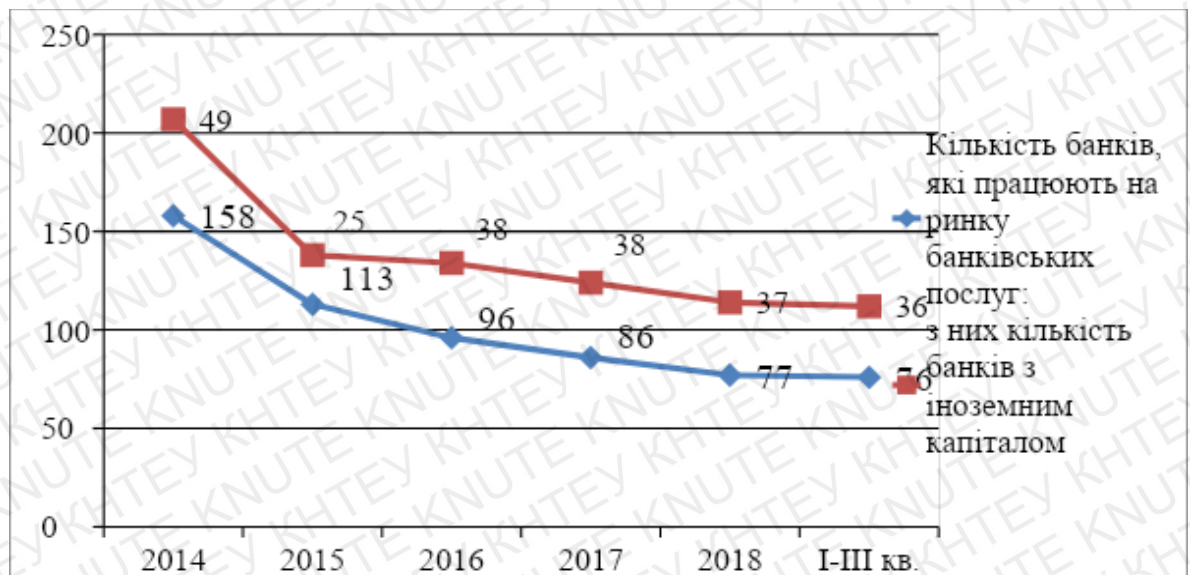

Рис. 2.1. Динаміка кількості банків, які працюють на ринку банківських послуг в Україні в 2014-2018 рр, станом на 01.01. I-III кв. 2019 р.*

*Примітка: складено автором на основі джерела [34]

За 2014-2018 роки загальна кількість банків скоротилася з 158 у 2014 році до 77 у 2018 році це в першу чергу пояснюється економічними та фінансовими кризами, а також політичною ситуацією, яка склалася в країні. За аналізований період кількість банків із іноземним капіталом скоротилася з 49 банка в 2014 році до 37 банків у 2018 році, оскільки власники банків вивели свій капітал за кордон. Станом на 01.10.2019 рік загальна кількість банків становить 76 банки, серед яких 36 банки з іноземним капіталом, а 24 банки з 100% іноземного капіталу.

В наступній таблиці 2.1. проаналізуємо структуру активів та їх зміну за аналізований період.

Таблиця 2.1

Оцінка деяких статей активів банківської системи України в 2014-2018 роках станом на 01.01., I-III кв. 2019 р.*

Активи	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	I-III кв. 2019 р.	2018 рік до 2014 р. у %
Грошові кошти та їх еквіваленти, млн. грн.	147547	154064	173573	80674	47285	97237	32,05
Кошти в інших банках, млн. грн.	21506	65428	64011	152629	155996	111766	725,36-
Кредити та заборгованість клієнтів, млн. грн.	873610	713974	554637	538355	1675305	1093278	190,51
Цінні папери в портфелях банках на продаж, млн. грн.	134035	140598	234616	233837	480615	460754	358,57
Загальні активи, млн. грн.	1316717	1252570	1258643	1280717	1359703	1373584	103,26

*Примітка: складено автором на основі джерела [28]

За досліджуваний період 2014-2018 роки загальна сума активів зросла з 1316717 млн. грн. до 1359703 млн. грн. на 3,26%. Серед загальних активів найбільшу питому вагу займають кредити та заборгованість клієнтів, яка зросла з 873610 млн. грн. у 2014 році до 1675305 млн. грн. у 2018 році, що у відсотковому вигляді складає 90,51%. Значне збільшення спостерігається у динаміці коштів в інших банках, які зросли на 625,36% та від цінних паперів, які вкладені в портфелі банків для подальшого продажу на 258,57%. За I-III кв. 2019 року в структурі активів переважають кредити та заборгованість клієнтів, а також цінні папери в портфелях банках.

В табл. 2.2 динаміку зобов'язань банків, які працюють в банківській системі України за 2014-2018 роки.

Таблиця 2.2

Оцінка зобов'язань банків, які працюють в банківській системі України у 2014-2018 рр. станом на 01.01., I-III кв. 2019 р.*

Зобов'язання	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	I-III кв. 2019 р.	2018 рік до 2014 р. у %
Зобов'язання банків, млн. грн.	226225	1150672	1132515	1172723	1204743	1187533	532,54
Строкові вклади інших банків та кредити інших банків, млн. грн.	33552	122592	73938	50240	42178	30867	125,71
Кошти суб'єктів господарювання, млн. грн.	469396	318568	369913	403955	406367	430252	86,57
Кошти фізичних осіб, млн. грн.	519991	402137	437152	478100	508457	517434	97,78
Кошти небанківських фінансових установ, млн. грн.	82871	30474	42813	22907	23794	24014	28,71
Всього зобов'язань, млн. грн.	1332035	2024443	2056331	2127925	2185539	1373584	164,08

*Примітка: складено автором на основі джерела [28]

За 2014-2018 рік сума зобов'язань банків зросла з 1332035 млн. грн. у 2014 році до 2185539 млн. грн. у 2018 році, на 64,08%. В основному таке

зростання обумовлено збільшенням зобов'язань банків, які за аналізований період зросли на 432,52% та строкових вкладів інших банків, а також кредитів, що отримані від інших банків, що в загальному підсумку зросли на 25,71%. Натомість кошти суб'єктів господарювання за аналізований період скоротилися на 13,43%, кошти фізичних осіб – на 2,22%, а кошти небанківських фінансових установ – на 71,29%. Така тенденція спостерігається й за I-III кв. 2019 року.

Капітал банків за аналізований період також зазнав змін, які розглянемо на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Динаміка капіталу банків, які працюють на ринку банківських послуг в Україні в 2014-2018 рр. станом на 01.01., I-III кв. 2019 р., млн грн*

*Примітка: складено автором на основі джерела [28]

За період 2014-2018 року загальна сума капіталу банків зросла з 148062 млн. грн. у 2014 році до 154960 млн. грн. у 2018 році, тобто на 64,08%. Статутний капітал за даний період з 172207 млн. грн. у 2014 році до 465532 млн. грн. у 2018 році, тобто на 170,33 %. За I-III кв. 2019 року сума капіталу складала 186051 млн. грн., а статутного капіталу – 470387 млн. грн.

Основним індикатором розвитку банківської системи є оцінка рівня рентабельності та фінансового результату діяльності банків за аналізований

період. Динаміку загального рівня доходів та витрат розглянемо в Додатку Г. За даний період загальна сума доходів скоротилася на 2,69%, з 210201 млн. грн. у 2014 році до 204554 млн. грн. у 2018 році, при чому що загальна сума витрат скоротилася на 30,76%, з 263167 млн. грн. у 2014 році до 182215 млн. грн. у 2018 році. В доходній частини переважають процентні доходи, які скоротилися за аналізований період на 6,91%, комісійні доходи, які зросли на 80,26% та інші операційні доходи, які скоротилися на 14,90%. У витратній частині переважають процентні витрати, які скоротилися за аналізований період на 30,27%, загальні адміністративні витрати, які зросли на 20,30% та інші операційні витрати, які зросли на 7,84%.

Фінансовий результат по діяльності банків відобразимо на рис. 2.3.

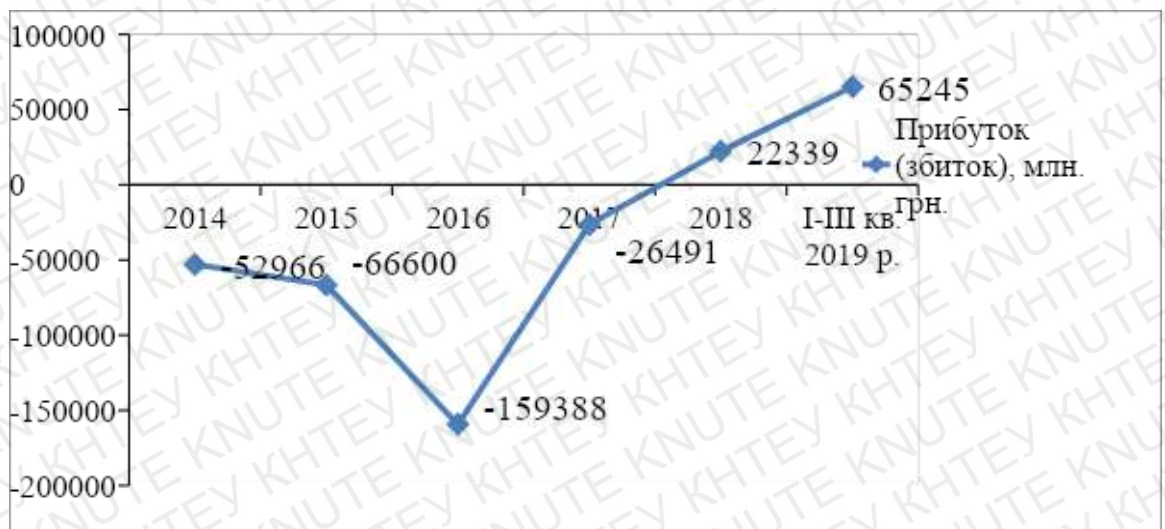

Рис. 2.3. Динаміка фінансового результату банків, які працюють на ринку банківських послуг в Україні в 2014-2018 роках станом на 01.01., I - III кв. 2019 р, млн грн.*

*Примітка: складено автором на основі джерела [28]

За аналізований період спостерігається позитивні зрушення в динаміці фінансового результату, оскільки за період 2014-2015 роки збиток коливався на рівні 52966 млн. грн. та 66600 млн. грн. відповідно, у 2016 році він становив 159388 млн. грн., а у 2017 році – 26491 млн. грн. У 2018 році банки працювали

ефективно, оскільки рівень прибутку становив 22339 млн. грн., а за I-III кв. 2019 року прибуток становив 65245 млн. грн.

На наступному рисунку розглянемо динаміку рівня рентабельності активів та капіталу. Рівень рентабельності капіталу та активів має від'ємне значення за 2014-2017 роки, оскільки більшість банків працювали збитково, а в 2018 році рівень рентабельності активів складає 14,67%, а рівень рентабельності капіталу – 1,69%, за I-III кв. 2019 року рівень рентабельності активів склав 4,75%, а рівень рентабельності капіталу – 38,32%.

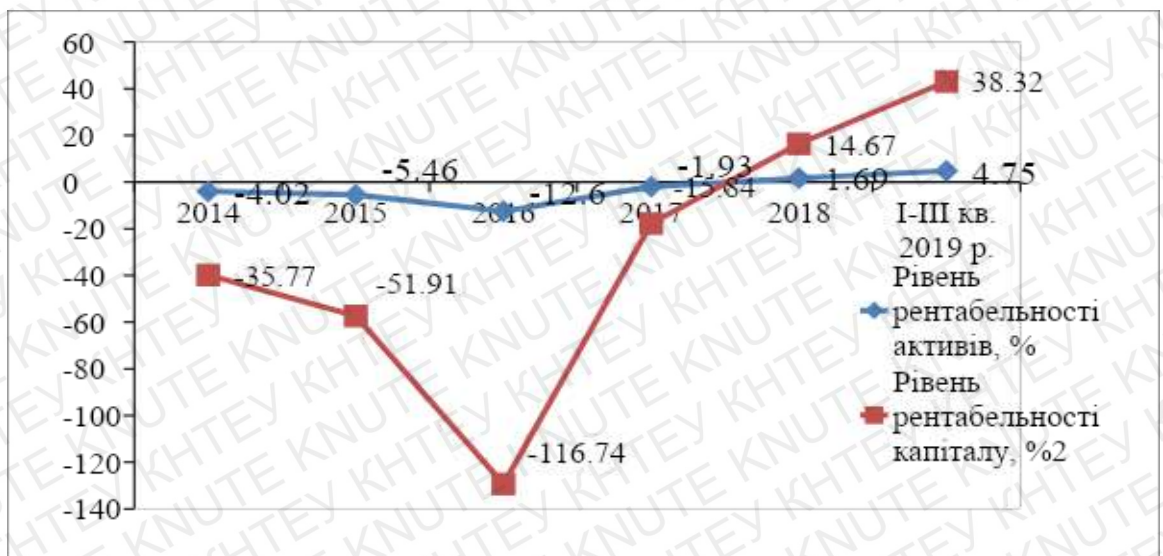

Рис. 2.4. Динаміка рівня рентабельності активів та капіталу банків, які працюють на ринку банківських послуг в Україні в 2014-2018 рр. станом на 01.01., I-III кв. 2019 р., %*

*Примітка: складено автором на основі джерела [28]

У 2018 році в середньому в банківському секторі України рівень рентабельності капіталу (рис. 2.5.) перевищила 10%.

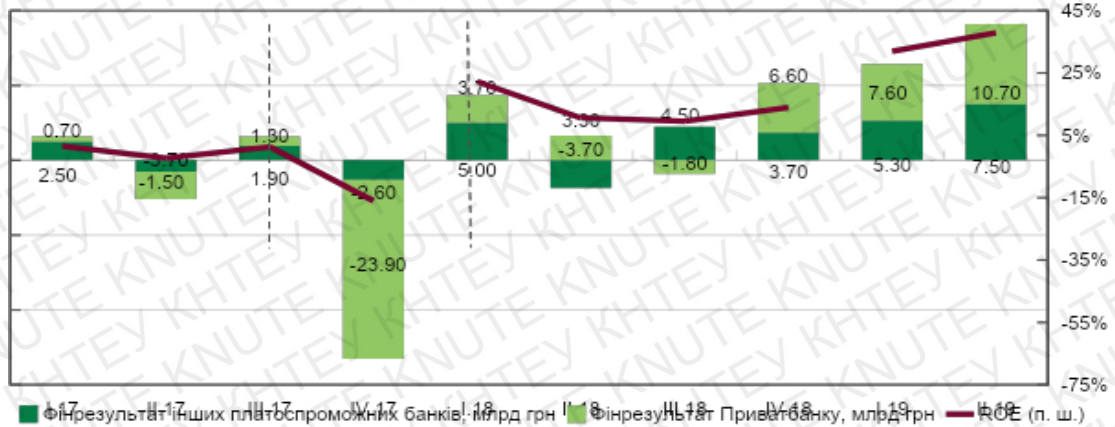

Рис. 2.5. Розподіл рентабельності капіталу банків (ROE) у 2017-2019 рр., %*

*Примітка: складено автором на основі джерела [28]

Отже, за 2018 рік 14 банків, на які припадає 43.7% активів сектору, мали ROE понад 30%. Переважно це дочірні установи іноземних банківських груп. Серед державних банків лише Приватбанк мав високу рентабельність капіталу 31%, у решти значення показника ROE було в діапазоні 0.5 – 12.5%. У II кв. 2019 року сектор отримав 18.1 млрд. грн. прибутку, що в 1.4 рази вище, ніж у I кварталі. Однак, не дивлячись на загальні позитивні тенденції у 2018 році 14 банків мали отримали від'ємний операційний результат (рис. 2.6.).

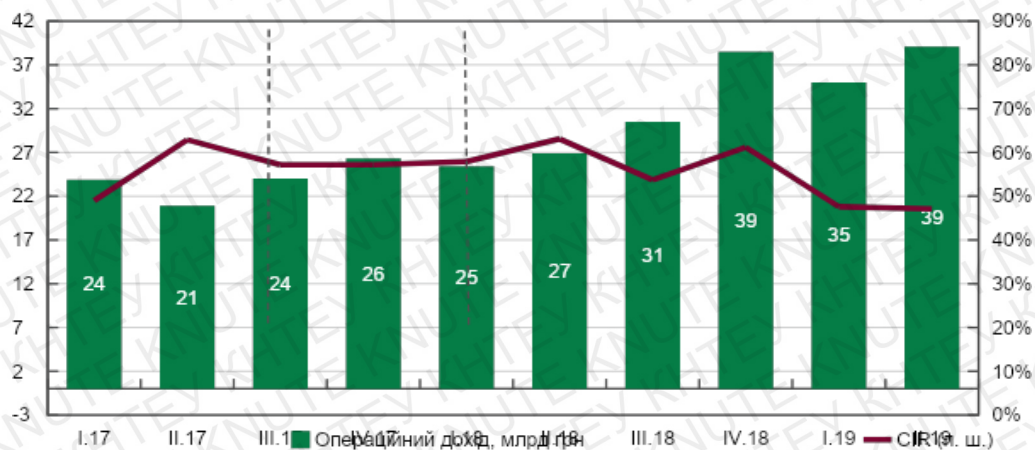

Рис. 2.6. Співвідношення операційних витрат до доходів

(CIR) та операційний дохід банків України у 2017-2019 роках, I-II кв. 2019 р.*

*Примітка: складено автором на основі джерела [28]

Відзначимо, що ефективність банківських операцій зросла: CIR становив 47.1% у II кварталі порівняно з 47.6% у I кварталі 2019 року. Також варто розглянути індикатори фінансової стійкості банків за 2019 рік у Додатку.

Отже, можемо зробити висновок, що суттєве підвищення прибутковості зумовлює позитивні оцінки поточної ситуації ключовими учасниками фінансового ринку: вони не вважають, що банкрутства чи суттєві фінансові труднощі можуть створювати системні ризики для сектору. За результатами опитування про системні ризики фінансового сектору, у рейтингу факторів системного ризику цей чинник перемістився з 12-ї позиції в травні на 18-ту в листопаді. Порівняно з 2017 роком операційна ефективність сектору практично не змінилася.

2.2. Ідентифікація ключових проблем банківського сектору України

В сучасних умовах розвитку банківської системи України виникають дуже гострі проблеми, які необхідно вирішити як зі сторони держави, так і зі сторони самих банків. На рис. 2.7. відобразимо ключові проблеми банківського сектору.

Рис. 2.7. Ключові проблеми, які склалися в банківському секторі України у 2018-2019 роках*

*Примітка: складено автором на основі джерела [29]

Розглянемо зазначені проблеми, які склалися в банківському секторі більш детально. Щодо скорочення кількості банків варто відзначити те, що за

останні роки їх кількість дійсно значно скоротилася, підтвердженням цього є дані Національного банку України, які відображені на рис. 2.1. Скорочення кількості банків призводить до маніпуляцій в банківській сфері, зниження рівня конкуренції та виникнення такої проблеми як концентрація банківської діяльності.

На думку економістів Національного банку України та банкірів рівень концентрації за 2014-2018 роки практично не змінився, оскільки 90,7% чистих активів припадає на 20 найбільших банків країни від загальної суми сукупних активів, при цьому спостерігається домінування банків державної форми власності. Так, їх частка в чистих активах всієї банківської системи складає 55,1%, а в депозитах – 63,5%. Це не дає розвитку невеликих за розмірами банків, існують значні труднощі для відкриття банківської установи та виникають проблеми, пов'язані із недостатньою конкуренцією банків [50].

Щодо рівня доларизації в Україні він досить високий, не дивлячись на те, що відбувається скорочення зовнішнього фінансування, вплив значної частини депозитів та реструктуризації боргів через фінансові кризи. Значна частина банків скоротила валютну складову у структурі портфеля, однак функціонують фінансові установи, які сприяють подальшому нарощуванню кредитування в іноземній валюті. Це призводить до виникнення ризиків погіршення якості кредитного портфеля та виникнення значних сум збитків при форс-мажорних обставинах. Національний банк України намагається скорочувати валютну складову в державних банках та сприяє її зміни в приватних вищого рівня ризику на валютні активи та висовує жорсткіші вимоги до проведення оцінки кредитного ризику за кредитами, наданими в іноземній валюті.

Рівень доларизації банківського сектору в Україні був і залишається високим (рис. 2.8.). З рисунку 2.8 відзначимо, що частка депозитів, які вкладені в іноземній валюті та кредитів, що надаються в іноземній валюті не були нижчими 31%. Високі коливання рівня інфляції та девальвації призводили до

того, що курс гривні значно втрачав свою купівельну спроможність. При цьому значна частина населення заощаджує фінансові ресурси в переважній більшості в іноземних валютах. Однак саме кредити, які надавалися в іноземній валюті мали нижчі ставки у порівнянні з гривневими.

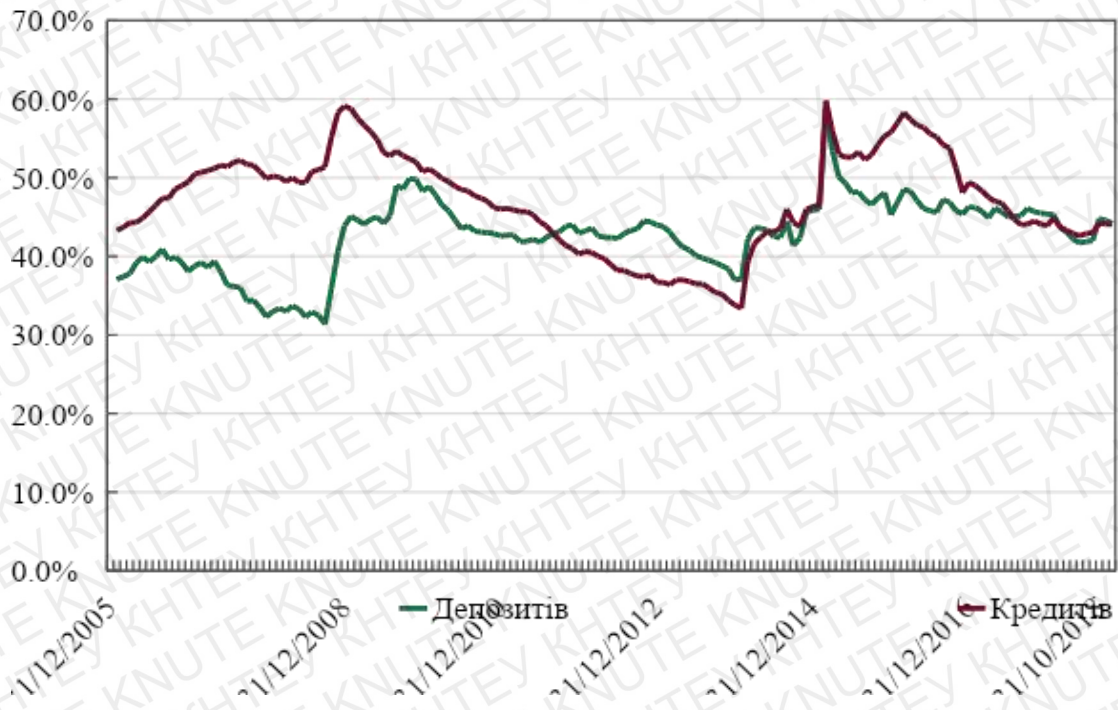

Рис. 2.8. Рівень доларизації кредитів та депозитів резидентів в банківській системі України в 2005-2018 роках, %*

*Примітка: складено автором на основі джерела [28]

Зважаючи, на проблеми в економічній сфері валютні ризики по цих кредитах реалізувалися повністю, що супроводжувалося суттєвим знеціненням гривні. Це призвело до відтоку депозитів, девальвація унеможливила якісно надавати кредитні ресурси, оскільки зросла частка непрацюючих кредитів (рис. 2.9.). Оскільки на законодавчому рівні затвердили обмеження кредитування фізичних осіб в іноземних валютах банки повертали зовнішнє фондування, реструктурували валютні борги та конвертували їх у гривню. Варто відзначити те, що кожна наступна девальвація нівелювала заходи, спрямовані на зниження рівня доларизації. Тому на кінець 2018 року рівень доларизації становить 45% як для депозитів, так і для кредитів. Майже всі групи банків покращили якість портфелів, частка

непрацюючих кредитів зменшилася на 0.9 в.п. за I квартал 2019 р. до 50.8% за II кв. 2019 р.

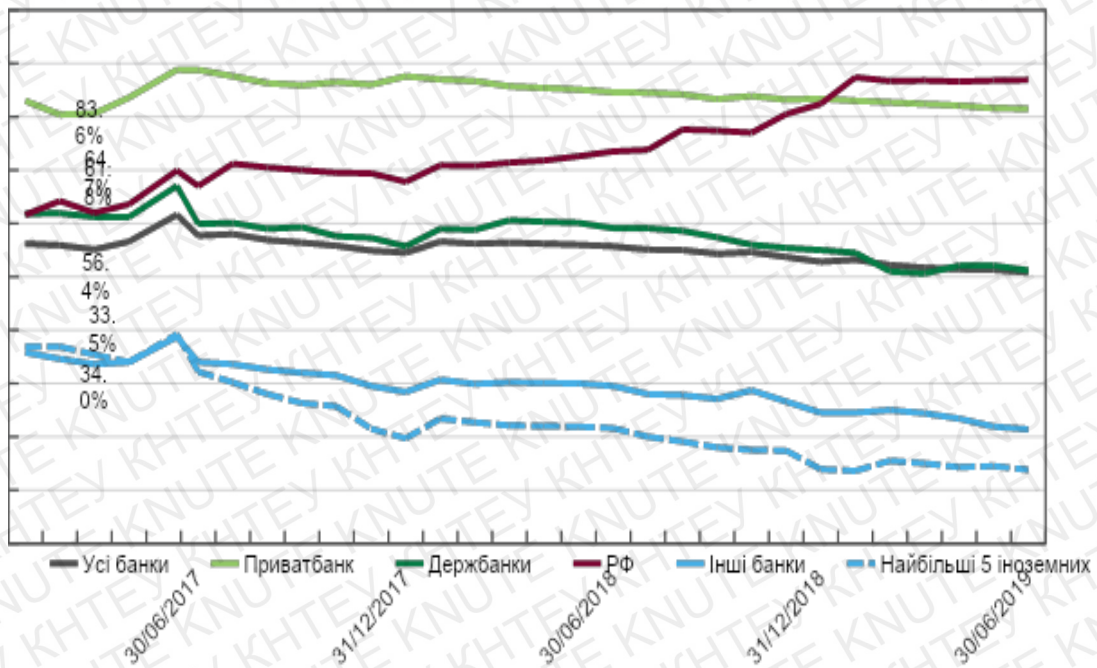

Рис. 2.9. Динаміка частки непрацюючих кредитів у портфелях банків за групами у 2017-2018 роках, I-II кв. 2019 р, %*

*Примітка: складено автором на основі джерела [28]

Недовіра клієнтів до банківської системи спровокована в першу чергу через збільшення є випадків втрати ліцензій на ведення банківської діяльності великими банками. Скорочення кількості банків та збій в механізмі видачі суми накопичених вкладів за системою страхування депозитів посилює ступінь недовіри населення до банків. За даними фінансових звітів, резервів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб бракує для здійснення виплат вкладникам. При цьому експерти вважають, що жоден банк не може бути застрахованим від втрати ліцензії. Це все призводить до значного відтоку вкладників і унеможливлення конкуренції на банківському ринку, оскільки населення надають перевагу в користуванні послугами лише державним банкам.

Відносно збитковості більшості банків, які працюють в банківській системі свідчить по-перше їх скорочення через неможливість дотримання затверджених нормативів відносно достатності капіталу та як бачимо з рис. 2.3. включно з 2017 роком банківська система працювала збитково, лише починаючи з 2018 року спостерігається незначний прибуток на рівні 22339 млн. грн.

Ще однією проблемою у сучасній банківській системі являється мінімізація ризиків депозитів, які мають довгостроковий термін. Оскільки більшість банків встановлюють високі відсотки за дострокове розірвання договору депозиту, цим самим намагаються частково здійснити компенсацію свої витрат за рахунок комісії. Також багатьох клієнтів не влаштовує відсутність можливості достроково отримання своїх фінансових ресурсів у вигляді депозиту та відсотків за ними без додаткових витрат. Натомість банки намагаються не втратити клієнта, тому надають пропозицію розглянути різні варіанти депозитів з різними термінами вкладення. При цьому банки скорочують ризики і окреслюють обмеження відносно вилучення фінансових ресурсів.

До проблем, які пов'язані із кредитними послугами можна віднести наступні: неправильна оцінка кредитоспроможності позичальника, що виникла при спрощенні порядку надання кредитів населенню, як наслідок виникають довгострокові прострочення за кредитами або невиконання кредиту повністю; недостовірність наданих документів для оцінки кредитоспроможності позичальника є також наслідком скорочення кількості документів, які потрібні для оформлення кредиту; фінансова неграмотність населення, яка проявляється у вузькому уявленні щодо кредиту і як наслідок відмова банком у наданні коштів в кредит за поданою кредитною заявкою.

Ще однією проблемою є високі ставки за іпотечним кредитуванням та його недосконалість. Тому для більшості громадян країни житло є просто недоступне, оскільки банки вимагають такий рівень доходу, які населення не

отримує. При цьому іпотечне кредитування має значні ризики, а у зв'язку з економічною та політичною ситуацією, яка склалася в країні банки самі не зацікавлені в наданні значних сум іпотечного кредитування.

Відносно недостатнього резервування банками на компенсацію кредитного ризику відзначимо, що видавши кредит, банки зобов'язані консервативно оцінити очікувані втрати від реалізації кредитного ризику. Під них формуються резерви, сума яких оцінюється прямо як частка від портфеля (expected loss, EL) або ж як добуток двох параметрів: імовірності дефолту (PD) і втрат у разі дефолту (LGD). На рис. 2.10 оцінимо значення PD банків, що використовують при формуванні резервів.

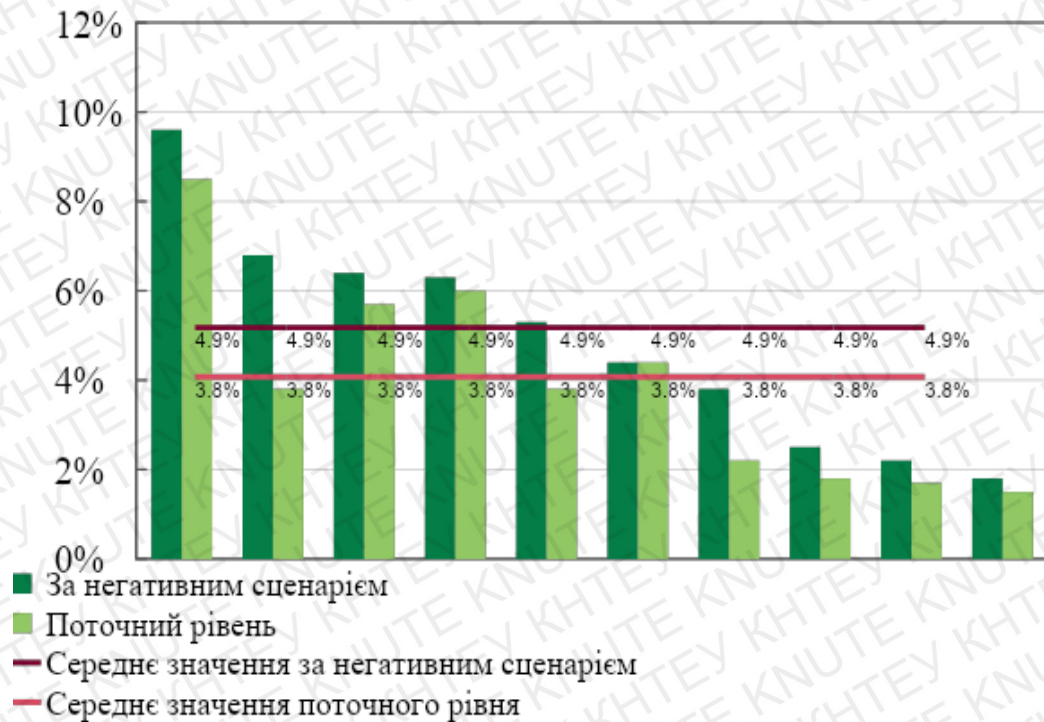

Рис. 2.10. Значення PD банків, що використовуються для формування резервів за МСФЗ 9, у розрізі банків, %*

*Примітка: складено автором на основі джерела [28]

Відстежувати моделі оцінювання PD резервування за МСФЗ 9. Всі банки повинні підвищити чутливість до макроекономічних умов, використовувати на постійній основі скорингові моделі та підходи до оцінювання кредитних

ризиків, переглядати регуляторні вимоги до розрахунку пруденційних резервів за незабезпеченими кредитами, а також розглядати можливість підвищення ваг ризику для незабезпечених кредитів.

2.3. Аналіз заходів НБУ щодо реформування банківської системи України

Для того, щоб забезпечити фінансову стабільність банківської системи, захистити інтереси вкладників, нормальну роботу банків та подальше реформування потрібно проводити ефективні заходи Національного банку України. Ці функції покладаються на наглядові ради, які узгоджують механізм контролю за роботою банківської системи країни та обґрунтовують систему уникнення ризиків в роботі банків. [47].

Для того, щоб запровадити ефективні заходи по реформуванню банківської системи України потрібно для початку вирішити питання щодо відкритості банків, а саме оприлюднення достовірної та точної інформації відносно їх фінансового стану, складу власників та результатів роботи. Також потрібно забезпечити прозорість ухвалення фінансових рішень регуляторними органами Національного банку України та встановити операційну й інституційну незалежність регуляторів. Більше того система банківського нагляду повинна забезпечити ідентифікацію проблем в банках, які стосуються порушення нормативно-правових вимог та шахрайських дій. Особливу увагу слід приділяти проведенню оцінки платоспроможності та ліквідності банків. Якщо ж банки потребують оперативного втручання Національний банк України має здійснити наступні заходи (рис. 2.12.).

Відзначимо те, що режим фінансового оздоровлення розуміє під собою система заходів, що направлені на ліквідацію порушень, що призводять до збитковості банків та скрутного фінансового стану. Заходи на виправлення наслідків цього стану Національним банком України не більше 12 місяців. При цьому підставою для здійснення фінансового оздоровлення банку являється невиконання затверджених пруденційних норм та недотримання нормативів, встановлених Національним банком України протягом трьох місяців. У разі погіршення ситуації Національний банк України затверджує рішення про

відміну фінансового оздоровлення у відповідності до подання регіонального управління Національного банку України.

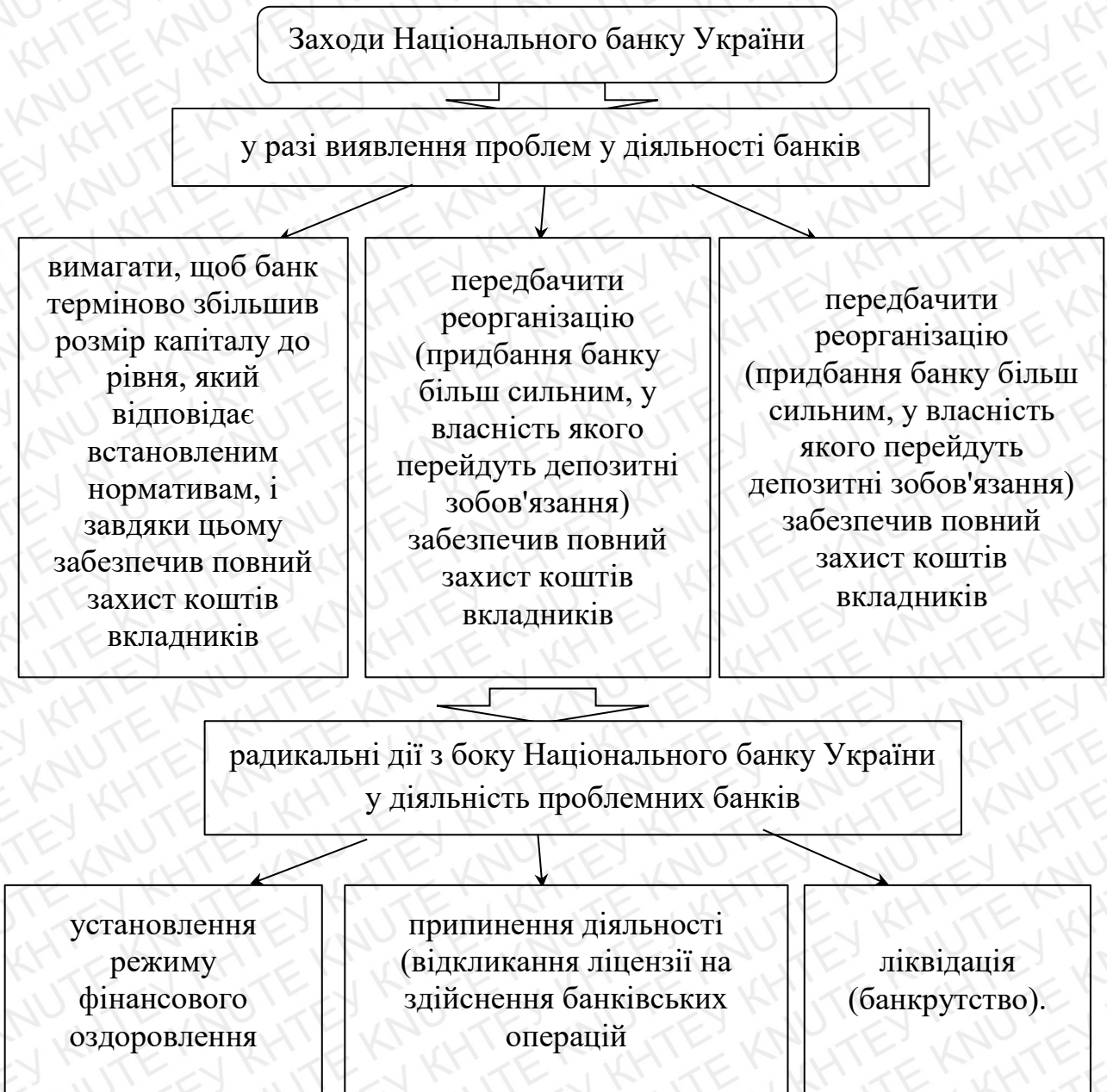

Рис. 2.12. Основні заходів Національного банку України у разі виявлення проблем у діяльності банків, які працюють в банківській сфері*

*Примітка: складено автором на основі джерела [47]

Після відміни фінансового оздоровлення банку, у якого незадовільний стан Національний банк України може провести наступні додаткові заходи:

1. Забороняє проведення проблемним банком активних операцій за кореспондентським рахунком, а також операцій з виплати заробітної плати та проведення платежів до державного бюджету.
2. Усуває відділ, який здійснює управління в банку.
3. Відкликає ліцензію на проведення фінансових операцій банком.

Тому основним завданням банківського нагляду є не тільки виявлення проблемних банків, а й застосування заходів по врегулюванні їх діяльності. Відзначимо також те, що банки, які відносять до проблемних несуть безпосередню загрозу всій банківській системі, у тому числі й на економічну систему в країну. Тому першочерговим завданням Національного банку України є врегулювання саме цього питання та відновлення стабільності кожного із проблемних банків. Так, за даним департаменту Національного рейтингового агентства «Рюрік» в Україні здійснюється пошук та проводяться відповідні дослідження відносно врегулювання роботи проблемних банків. Тому потрібно розробляти заходи для зниження негативних наслідків фінансової кризи в банківській системі України та відновлювати ефективну роботу банків [39].

Для того, щоб підвищити фінансову стійкість банків та здійснити реформування всієї банківської системи України Національному банку України, який виступає як основний регулятор банківської системи доцільно здійснити наступні заходи:

1. Проводити щорічне стрес-тестування банків та оцінювати розмір та якість їх активів незалежними експертами. Для цього потрібно забезпечити прозорість та доступність інформації з приводу їх фінансового стану. За підсумками AQR та екстраполяції, яка проведена Національним банком України у чотирьох з 56 банків було виявлено потребу у капіталі на звітну дату – початок 2018 року. Два із них до моменту завершення діагностики були вже достатньо капіталізованими. Із 24 банків, що пройшли стрес-тестування, потребу в капіталі мали 13 установ на загальну суму 42,1 млрд. грн. Без

урахування ВТБ Банку, який було визнано неплатоспроможним, потреба становила 34,7 млрд. грн. З урахуванням заходів, здійснених банками та верифікованих Національним банком, на кінець 2018 року потреба знизилась до 19,7 млрд. грн. З 13 банків повністю закрили потребу в капіталі за несприятливим сценарієм чотири банки: ПУМБ, Універсал Банк, банк «Восток» та Сбербанк. Ще три банки більше ніж на половину виконали плани реструктуризації: «Південний», Альфа-банк та Ощадбанк. Інші банки мають час до кінця 2019 року на повне виконання планів реструктуризації. При цьому Національний банк планує і надалі здійснювати оцінку стійкості банків та публікувати її результати [47].

2. Сприяння подальшому зниженню кількості банків у банківському сегменті шляхом здійснення їх консолідації. На думку провідних фахівців в цій галузі рівень концентрації банківського сектору на даний момент перебуває в комфортному середньоєвропейському ринку. Так, індекс Герфіндаля-Гіршмана зараз складає 1000 за чистими активами, а частка топ-5 банків – на рівні 60%. Таке зростання концентрації в 2014-2017 роках пояснювалося такими чинниками як очищенням, капіталізацією банківського сектору та націоналізацією Приватбанку [29]. Тому результатом цього є те, що у 2018 році частка найбільших 20 банків в 2018 році залишиться на рівні 92-93% активів. Однак це свого роду є й негативною тенденцією, оскільки практично немає конкуренції, що призводить до зниження ефективності роботи банків та завищених відсотках по кредитах.

3. Вирішення нагальних проблем, які пов'язані із поверненням кредитних ресурсів банках. Поряд з цим потрібно запровадити механізм по відновленню кредитування, що є індикатором підвищення прибутковості банківської сфери і залучення додаткових коштів від акціонерів, у тому числі й зарубіжних. До того ж саме активізація процесів кредитування є передумовою зростання економіки в країні та чистих прибутків банків з врахуванням того, що кредити матимуть нижчі ризики. Це все є запорукою

фінансової стабільності в країні. При цьому зниження відсоткових ставок за кредитами в першу чергу залежить від встановленої облікової ставки Національного банку України, прогнозного рівня інфляції, а також від нормативно-правового регулювання, що передбачає прийняття норм відносно посилення захисту прав кредиторів. Необхідність такого врегулювання пояснюється тим, що без скорочення кредитного ризику відсоткові ставки за видачу кредиту сягатимуть 13-15%, тому прибуток для банків буде досить низьким, це гальмує розвиток банку та знижує привабливість банківського сектору для появи нових банків [43].

4. Здійснення активізації інвестування та запровадження інноваційних змін для розвитку банків. У зв'язку з тим, що в країні була фінансова криза, банки практично не вкладали кошти в інноваційні проблеми, це загальмувало роботу більшості банків. За дослідженнями McKinsey і Finalta, яке було замовлене Національним банком України на початку 2016 року через недостатню автоматизацію банківський сектор функціонує з продуктивністю в 9,5 разів нижче, ніж у Великій Британії. У банках фіксуються значні суми витрат на організацію процесів та персонал, хоча в розвинутих банках світу працює штучний інтелект.

Отже, розглянувши заходи Національного банку України щодо реформування банківської системи України, підвищення фінансової стійкості та конкурентоспроможності банків, можемо константувати те, що їх виконання призведуть до скорочення рівня проблемної заборгованості за кредитними операціями, активізують інноваційну діяльність та стабілізують банківську систему. Основним завданням Національного банку України залишається забезпечення безперервного грошового обігу капіталу в наданні можливостей отримання необхідного фінансування підприємствами, державою, приватними особами, а також створенні сприятливих умов для вкладання коштів із метою нагромадження заощаджень у національній економіці.

РОЗДІЛ 3

СИСТЕМА СТРАТЕГІЧНИХ ТА ТАКТИЧНИХ ДІЙ ЩОДО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Стратегії НБУ щодо реформування банківської системи України

Перед тим, як розкрити основні аспекти стратегії Національного банку України відносно проведення реформування банківської системи розглянемо основні внутрішні ризики у 2019 році, які її супроводжують (рис. 3.1.).

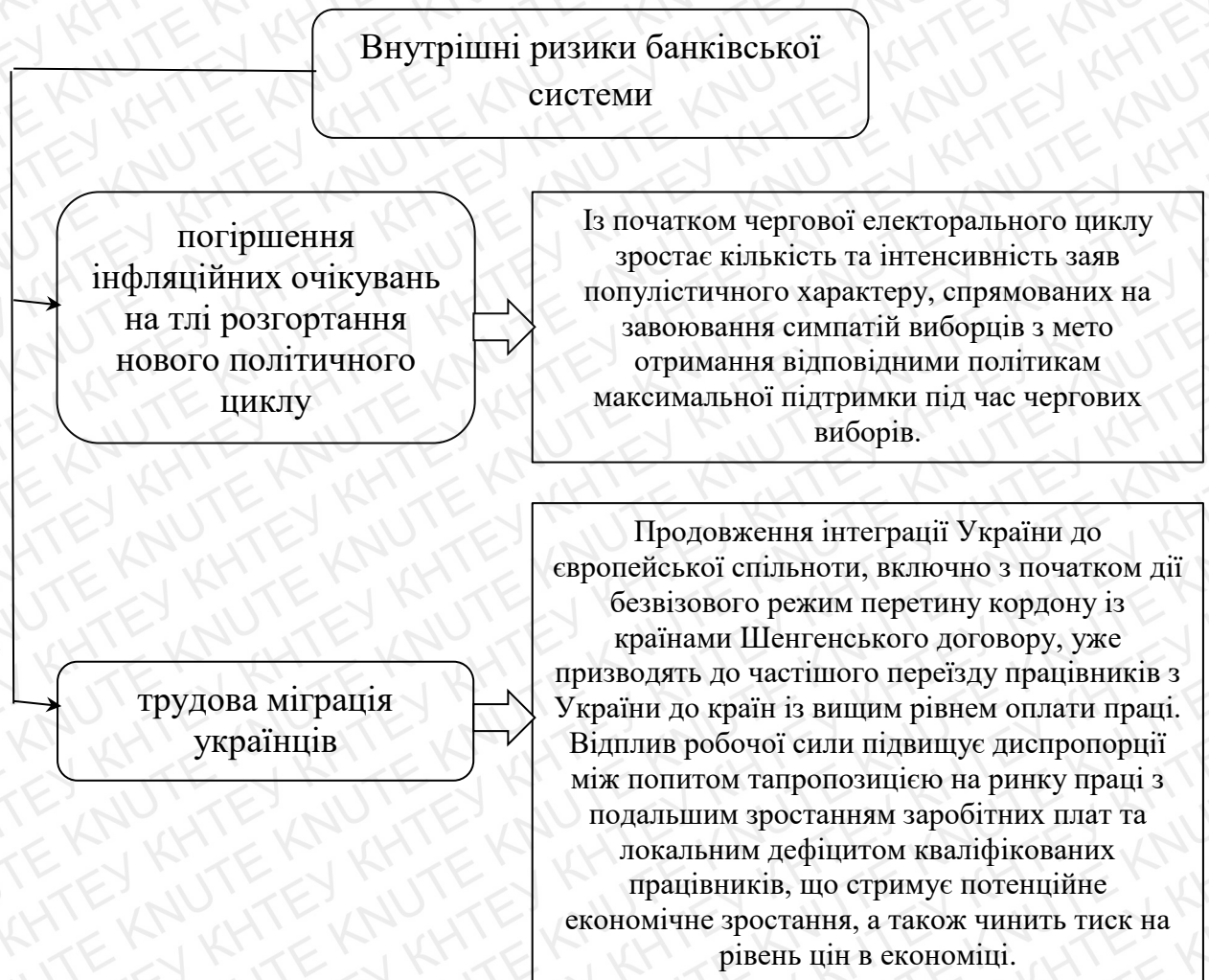

Рис. 3.1. Основні внутрішні ризики банківської системи України*

*Примітка: складено автором на основі джерела [48]

Зовнішні ризики, які супроводжують банківську систему України в 2019 році розглянемо в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Характеристика основних зовнішніх ризиків банківської системи України*

Зовнішні ризики	Коротка характеристика
Зовнішня військова агресія	Наведений ризик залишається актуальним оскільки з боку Російської Федерації можливі спроби до загострення зовнішнього воєнного конфлікту, при цьому ситуація, яка склалася в Азовському морі залишатиметься досить напруженою.
Торговельні війни та сповільнення світової економіки	ений ризик проявляється через те, що існує ризик ескалації торговельних війн США з Китаєм та рядом інших країн, до того ж існує загроза виходу Великої Британії з Європейського Союзу, що може вплинути не лише на банківську систему країни. До того ж можуть зрости митні тарифи, що може бути наслідком переговорів між лідерами США та Китаю. Активізація війн у сфері торгівлі провідних країн світу спричинять зниження темпів росту світової торгівлі, що принесе ряд проблем для глобальної економіки. При цьому негативною стороною для вітчизняної економіки стане надлишок пропозиції сировинних товарів, які надходять з різних країн світу з відповідним зниженням ціни. Це призведе до зниження доступу до ринків збуту, скорочення валютних надходжень від експорту. Як наслідок може зрости обмінний курс гривні в Україні та збільшиться рівень інфляції.
Послаблення інтересу інвесторів до країн, що розвиваються, та вплив капіталу з цих країн	ьки Україна позиціонує себе на світовому ринку як країна, що розвивається процес переходу центральних банків розвинутих країн світу до жорсткої системи проведення монетарної політики призведе до відпливу капіталу з країн, що розвиваються, до яких належить Україна. Тому на думку експертів та аналітиків можливе наближення світової економіки до фази спаду, що вплине на банківську систему кожної країни.

*Примітка: складено автором на основі джерела [48]

Дослідивши внутрішні та зовнішні загрози банківської системи України можемо відзначити те, що ймовірність настання кожного і розглянутих ризиків, а також можливість ефективного управління відносно їх відхилення вимагає від Національного банку України здійснення відповідних заходів із чітко обумовленою стратегією реформування банківської системи України.

Основними напрямками стратегії реформування банківської системи є наступні (рис. 3.2.).

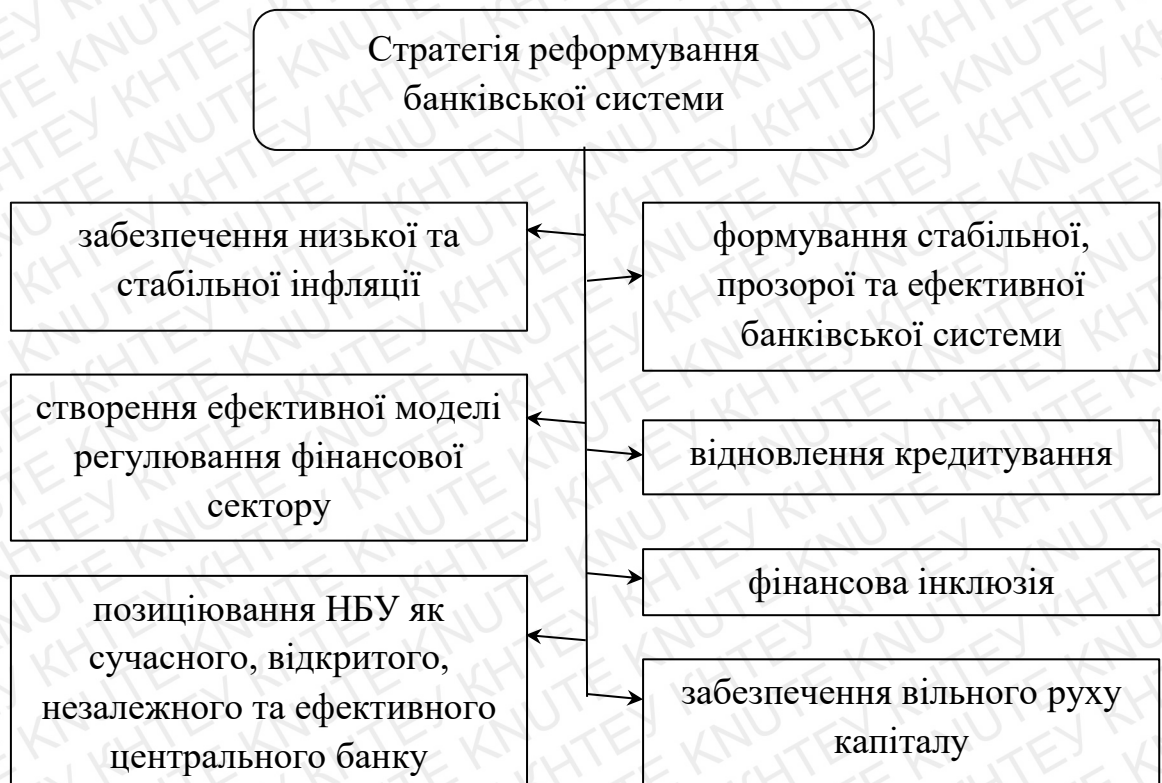

Рис. 3.2. Напрямки реалізації стратегії реформування банківської системи України*

*Примітка: складено автором на основі джерела [47]

Розглянемо особливості кожного із наведених напрямків. Відносно забезпечення низької та стабільної інфляції в першу чергу доцільно запровадити нові положення монетарної політики, що стосуються удосконалення порядку здійснення монетарних операцій для того, щоб гнучко реагувати на зміну ліквідності банківської системи. Крім цього потрібно розробити та впровадити в дію автоматизовану систему обробки великих даних. При цьому Національному банку України в питаннях цінової стабільності потрібно координувати з іншими органами державної влади, сприяти розвитку ринку фінансів та посилити вплив монетарних інструментів на рівень інфляції в країні та загальне економічне зростання. Ще одним напрямком для реалізації цього вектору є вдосконалення інструментів макроекономічного прогнозування, а також проводити роз'яснювальні роботи

населення, бізнесових структур та учасників фінансових ринків мотивів та наслідків затверджених рішень з питань реалізації монетарної політики. При цьому варто продовжити публікування «Підсумків дискусії членів КМП щодо облікової ставки» та розгляд можливості публікації прогнозу облікової ставки [47].

Всі ці заходи можуть призвести до зниження рівня інфляції та встановлення її на рівні 5% у середньостроковій перспективі. Це призведе до економічного зростання в країні та підвищення привабливості до інвесторів. Як наслідок, через прогнозування рівня інфляції можливо знизити вартість кредитних ресурсів та утриманні ставок між банками у гривнях на рівні, що приблизно дорівнюватиме рівню облікової ставки Національного банку України.

Щодо відновлення кредитування Національному банку України варто запровадити вимоги відносно організації системи управління непрацюючими активами в банківських установах у відповідності до вимог та рекомендацій Європейського центрального банку. Ще одним дієвим напрямком для відновлення кредитування є підтримка врегулювання нормативно-правової бази розвитку вторинного ринку заборгованості, яка є проблемною для банків і посилення прав інвесторів та кредиторів на ринку первинної нерухомості. Крім цього Національному банку України потрібно проводити заходи відносно сприяння отримання банківськими установами доступу до інформації про клієнтів, яка зберігається в державних реєстрах. Питання проблемної заборгованості можна вирішувати не лише в судах, для цього варто запровадити систему позасудового вирішення на основі фінансової реструктуризації заборгованості банками [54].

Наслідком зазначених заходів стане збільшення портфелю кредитів, які будуть сягати рівня не нижчому ніж рівень зростання номінального ВВП, стає скорочення портфелю проблемної заборгованості банків через функціонування вторинного ринку проблемної заборгованості, а також

збільшення частки кредитів юридичним та фізичним особам, які будуть надані на довгостроковий період та поступове скорочення кредитних ризиків банків.

Наступним напрямком реформування банківської системи є забезпечення стабільної, ефективної та прозорої її роботи, яку можливо реалізувати через здійснення низки заходів (рис. 3.3.).

Рис. 3.3. Заходи стабільної, ефективної та прозорої роботи банківської системи*

*Примітка: складено автором на основі джерела [43]

Ефективну модель регулювання фінансового сектору можна забезпечити шляхом реалізації наступних заходів:

1. Впровадження консолідованої цільової моделі регулювання та нагляду за фінансовим сектором
2. Відкриття рахунку глобального депозитарію в Депозитарії Національного банку.
3. Удосконалити основні правила проведення ліцензування небанківських фінансових установ.
4. Здійснити централізацію депозитарної функції через узгодження із Національною комісією цінних паперів та фінансового ринку та Національного депозитарію України основних умов передачі функцій з депозитарного обліку операцій з облігацій внутрішньої державної позики від Депозитарію Національного банку до Національного депозитарію України.
5. Сприяння створення нової інфраструктури ринків капіталу у з дотриманням затверджених міжнародних стандартів таких як EMIR, PFMI IOSCO [47].

Очікуваними ефектами від проведених заходів буде спрощений доступ для всіх нерезидентів до ринку цінних паперів, диверсифікація вітчизняних ринків капіталу, розширення доступу економічних агентів до фінансових ресурсів, підвищення довіри до банківських установ та якості системи регулювання небанківського фінансового ринку.

Відносно вільного руху капіталу потрібно оновлення положення нормативно-правового законодавства Національного банку з питань регулювання ринку валют, впровадити в роботу рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку відносно методів протидії розмиванню податкової бази та переміщенню прибутків за кордон, а також варто приєднатися до міжнародної системи автоматичного обміну фінансовою інформацією. Для цього необхідно ухвалити ряд законопроектів, які пов'язані із імплементацією Угоди FATCA та приєднання до Багатосторонньої угоди

про обмін інформацією щодо фінансових рахунків за єдиним стандартом ОЕСР. Ці заходи призведуть до зростання інвестицій від зовнішніх організацій у вітчизняну економіку, дозволить розширити можливості економічних агентів відносно проведення операцій з іноземною валютою, підвищить прозорість для громадян і бізнесу фінансової та податкової сфери, а також поглибить інтеграцію України до міжнародних ринків капіталу [44].

Фінансова інклюзія передбачає проведення таких заходів та отримання наступних ефектів (рис. 3.4.)

Заходи фінансової інклюзії:

1. Впровадження єдиного міжнародного номера банківського рахунку.
2. Розроблення Стратегії фінансової грамотності в Україні.
3. Розроблення Національної стратегії фінансової інклюзії в Україні
4. Встановлення вимог до розкриття інформації про фінансові послуги споживачам.
5. Врегулювання використання системи BankID для віддаленої ідентифікації фізичних осіб
6. Запровадження стандарту для здійснення платежів з використанням QR кодів для учасників платіжного ринку.
7. Представлення пропозицій до законодавчих змін щодо імплементації Директиви ЄС PSD 2.

Очікувані ефекти:

1. Посилення захисту прав та інтересів споживачів фінансових послуг.
2. Розширення фінансових можливостей економічних агентів та їх доступу до фінансових послуг або інфраструктури
3. Розвиток банківських та фінансових продуктів, які надаються клієнтам дистанційно.
4. Використання номерів рахунків у стандарті IBAN для розрахунків, як у межах України, так і для транскордонних розрахунків.
5. Прискорення розрахунків та підвищення рівня фінансової грамотності

Рис. 3.4. Напрямки проведення фінансової інклюзії та очікувані ефекти*

*Примітка: складено автором на основі джерела [47]

Для того, щоб процес реформування банківської системи був ефективний та дієвий потрібно створити сучасний, незалежний, відкритий та

ефективний центральний банк. Для цього необхідно здійснити такі нововведення:

1. Розробити стратегію розвитку міжнародного співробітництва та розвитку бренду Національного банку України.
2. Створити Експертну платформу Національного банку України та визначити стратегічні пріоритети.
3. Запровадити положення середньострокового фінансового планування з дотриманням стратегічних напрямків Національного банку України
4. Запустити новий веб-сайт Національного банку та розробити концепцію процесного менеджменту як ефективного інструменту реалізації стратегії Національного банку України.
5. Підвищити ефективність комунікацій відносно мандату Національного банку України, цілей, характеру, логіки, наслідків та планів його політики і поточної діяльності, а також забезпечити клієнтів Національного банку України до доступу інформації, яка потрібна для прийняття рішень.
6. Розбудова бренду роботодавця та розвиток людського капіталу.
7. Збільшення прозорості під час обговорення проектів, зокрема зі стейкхолдерами, та ухвалення регуляторних рішень.
8. Перебудова процесів НБУ за логікою створення цінності для внутрішнього та зовнішнього клієнта.
9. Здійснення роботизації, автоматизації та діджиталізації процесів Національного банку України [29].

Всі розглянуті напрямки реформування банківської системи України покращить роботу між Національним банком України та професійними учасниками фінансового ринку, дасть можливість розвивати потенціал Національного банку України та посилити його роль на міжнародній арені, а також дозволять підвищити ефективність використання фінансових ресурсів.

3.2 Оцінка можливостей використання зарубіжного досвіду у процесі реформування банківської системи України

Оскільки банківська система України має значну кількість проблем, які заважають їй повноцінно та ефективно розвиватися потрібно шукати раціональні варіанти для їх вирішення. Це призведе до збалансованості на макроекономічному рівні, здійсненні ефективної політики у сфері грошово-кредитної політики. Тому для вирішення наявних проблем доцільно використати передовий досвід реформування банківської системи України, що надасть можливість стабілізувати вітчизняний грошовий ринок, забезпечити повноцінне здійснення банківською системою своїх прямих функцій, які пов'язані із фінансовим посередництвом для стимулювання довготривалого зростання національної економіки [48].

До ефективного функціонування банківської системи прийшла така країна як Китай, який протягом 35 років здійснює реформування економіки. За цей період в країні створена розвинута банківська система, що здійснює конкуренцію з банківськими системами провідних країн світу. Через формування виваженої та послідовної політики реформ саме Китай зараз займає друге місце у світі за обсягами ВВП та перетворився на індустріальну країну з великими можливостями.

Відзначимо те, що початкові умови для того, щоб проводити економічні реформи майже однакові у порівнянні з Україною. Оскільки саме ці країни мали адміністративно-командну економіку, банківські системи країн характеризувалися своєю недостатньою розвиненістю, а розподіл фінансових ресурсів проводиться централізовано через систему державних банків. Основною відмінністю між проведенням реформ у цих країнах є ідеологія їх здійснення, що має значний вплив на загальну результативність. Так, уряд Китаю зміг створити одну з найбільших та найефективніших банківських

систем в світі. Реформування банківського сектору Китаю проводилося через лібералізацію фінансового ринку, комерціалізації фінансових установ та політики відкритості як для внутрішніх, так і для зовнішніх інвесторів. Ці напрямки вплинули на формування ефективної інфраструктури банківської сфери та сприяло покращенню якості надання фінансових послуг. Тому банківська система відіграє важливу роль в підтримці сталого розвитку національної економіки Китаю [31].

Оскільки реформування банківської системи Китаю завершилося ефективно варто виокремити з його досвіду перспективні шляхи розвитку вітчизняного банківського сектору, а саме для цього потрібно виконати наступні заходи:

1. Посилити роль макропруденційного нагляду та здійснення контролю за роботою банків. Як свідчить досвід Китаю макропруденційний нагляд, який повністю відповідає вимогам та рекомендаціям Міжнародного валютного фонду забезпечує дотримання фінансової стійкості та стабільності банків, а також формування ефективного механізму управління системними ризиками.

2. Розробка модель раннього попередження банківської системи України. З прикладу Китаю можемо відзначити те, що для запобігання банкрутству фінансових установ було впроваджений механізм своєчасного оповіщення комерційних банків. На основі цього банки мають можливість здійснювати аналіз ризиків на перспективу, вчасно здійснювати оцінку настання їх ймовірності та можливі наслідки, що в кінцевому підсумку дозволить запобігати банкрутству та сформувати більш ефективну систему захисту інтересів клієнтів.

3. Оскільки основне завдання банків у практиці Китаю являється обслуговування реального сектору економіки банківські установи повинні надати суб'єктам господарювання потрібні фінансові ресурси, брати безпосередню участь у процесі модернізації промисловості та сільського

господарства країни. Щодо вітчизняної практики можемо відзначити те, що уряд намагався активізувати роботу Українського банку розвитку та реконструкції як банківської установи першого рівня з різними повноваженнями. При цьому основне завдання цього банку полягає у забезпеченні економіки інвестиційними та кредитними ресурсами з невисокою процентною ставкою. Однак, недосконалість нормативно-правової бази та наявні проблеми з формуванням капіталу не дозволяє проводити ефективну діяльність банку. Досить високі темпи розвитку економіки Китаю підтверджують потребу в створенні сприятливих умов для розширення роботи Українського банку розвитку.

4. Застосування деяких елементів системи роботи китайського юаня при здійсненні валютно-кредитних операцій на міжнародному рівні може бути перспективним шляхом розвитку не лише банківської системи України, а й економіки в цілому. При цьому основним завданням Національного банку являється формування ефективного банківського нагляду та здійснення стабілізації національної грошової одиниці, що є ключовою умовою для підтримки високого рівня довіри до всієї банківської системи, економічного зростання та стимулювання надходження інвестицій. Впровадження програм у банківську діяльність для іноземних інвесторів, що мають на меті інвестувати в національну грошову одиницю є можливістю збільшити попит на гривню та в подальшому розширити розрахункові операції на міжнародному ринку, що стосуються обслуговування договорів із використанням гривні.

5. В Україні доцільно було б впровадити механізм управління ризиками, які стосуються втрати або знецінення капіталу інвесторів. Для прикладу, в Китаї захист прав інвесторів можна досягти шляхом проведення ефективного макропруденційного нагляду за роботою банківських установ, контролю за рівнем процентних ставок та створення фондів захисту прав та інтересів інвесторів. Світовий досвід показує, що внутрішній та зовнішній

капітал здійснює рух на ті фінансові ринки, в яких прогноуються низькі витрати, державні органи беруть активну участь в процесі відшкодуванні понесених збитків та несе відповідальність за ті збитки, які завдані інвесторам.

6. Формування перерозподілу фінансових ресурсів на вітчизняному фондовому ринку з участю банків та надання необхідних фінансових ресурсів суб'єктам господарювання. Як свідчить досвід Китаю уряду країни доцільно здійснювати підтримку розвитку фондового ринку країни, а саме це стосується ринку боргових зобов'язань та залучення нових фондових інструментів.

7. Здійснення диверсифікації фінансового ринку України з достатньою кількістю фінансових установ: банківських та небанківських. На сьогодні вітчизняна фінансова галузь представлена значним переліком фінансових установ, а саме лізинговими компаніями, кредитними спілками, страховими компаніями, пенсійними фондами, банками та інші, однак в реальності фінансовий ринок монополізований банками. Для небанківських фінансових установ немає ефективної системи захисту від різних фінансових ризиків, а при відсутності дієвого державного та пруденційного нагляду їх робота стає більш ризикованою [31].

Цікавим досвідом є практика реформування в балтійських країнах, економіки яких характеризується високим рівнем добробуту населення, розвитку економіки та стабільності банківської системи. Україні потрібно детально проаналізувати банківську сферу наведених країн для імплементації їх досвіду з приводу регулятивно-наглядової діяльності Національного банку України. У Литві, Латвії та Естонії існує дворівнева банківська система, на фінансовому ринку функціонують як вітчизняні банки, так і філії зарубіжних банків, дочірні банки та представництва. Усі ці структури мають лише один орган, функція якого полягає в проведенні нагляду за всім фінансовим сектором. Наведені країни являються членами Європейського союзу, у зв'язку з цим наглядова та регуляторна діяльність повинна відповідати директивам

Європейського союзу та вимогам Базельського комітету з питань банківського нагляду.

У Литві нагляд безпосередньо за банками та всім фінансовим сектором здійснює Центральний Банк Литви. Він є незалежним центральним органом влади, який надає ліцензії і дозволи на здійснення діяльності на фінансовому ринку, здійснює аналіз і контроль за станом і функціонуванням кредитних установ, дотриманням ними пруденційних вимог, нормативів. Для здійснення банком відповідної діяльності потрібен дозвіл – ліцензія центрального банку, який надається після виконання всіх необхідних процедур. Законодавство Литви визначає конкретний перелік вимог до засновників та частки їхньої участі у капіталі – частка кожного з засновників має бути більше 3%, а учасників – не менше 10 [54].

Банки зобов'язані дотримуватись таких пруденційних вимог, а саме норматив ліквідності на рівні 30%, норматив достатності капіталу не менше 8%, норматив максимальних відкритих позицій в іноземній валюті та дорогоцінних металах до 25%, в одній валюті 15%, максимальний обсяг кредитного ризику і великих кредитів – не повинна перевищувати 25% капіталу банку, обсяг кредитів 1 пов'язаній особі не більше 75% капіталу, якщо нагляд проводиться за фінансовою групою на консолідованій основі, і 20% коли нагляд на консолідованій основі не здійснюється.

Нагляд складається з безвиїзного (його принципи та інструменти такі ж як і в Україні) та виїзного нагляду, який зосереджений на перевірці тих операцій, яким притаманний більший ступінь ризику, тобто кредитний, ризик ліквідності, ринковий та операційний ризик. На основі проведеної перевірки приймається відповідне рішення. Якщо виявлені помилки є несуттєвими, то застосовуються превентивні заходи, тобто спрямовані на усунення виявлених порушень, а в інших випадках – адекватні порушенню заходи впливу.

Застосування санкцій означає використання наглядовим органом такого: штраф, тимчасове відсторонення окремих керівних осіб від управління

банком, тимчасова заборона на проведення деяких видів банківських операцій чи на здійснення діяльності територіальними підрозділами банку (у тому числі філіями іноземного банку), тимчасове обмеження доступу і використання коштів, розміщених на коррахунку, відкликання ліцензії. Розмір штрафів диференційований і прив'язаний до розміру отриманого прибутку банком – від 0,1% до 2% річного доходу банку залежно від види порушення [55].

У Латвії органом, що здійснює нагляд за банкам, є Центральний Банк Латвії, безпосередньо у компетенції якого знаходяться контроль і нагляд за дотриманням банками законодавства, економічних нормативів, а також регулювання всієї грошово-кредитної сфери. Комісія з фінансів та фондового ринку надає ліцензії банкам і здійснює нагляд за окремими учасниками. Для здійснення банківської діяльності банк повинен отримати ліцензію і виконати низку вимог, сформувати статутний капітал не менше 5 млн. євро. Учасниками банку можуть бути фізичні особи, держава та органи місцевого самоврядування і юридичні особи, які фактично функціонують не менше років і надають відповідну звітність за МСФЗ.

Відповідно до Закону «Про кредитні установи», обсяг кредитування клієнтів (в т.ч. пов'язаних між собою) не повинен перевищувати 25% власних коштів банку (і 100 млн євро). Обсяг кредитування інсайдерів (пов'язаних осіб) – 15% власних коштів. При цьому кредитний ризик класифікується як великий, якщо сума кредиту становить 10% або більше власних коштів. Відкрита валютна позиція не повинна перевищувати 10% від капіталу банку – в одній валюті, 20% капіталу – в усіх іноземних валютах. Якщо Комісія з фінансів та фондового ринку виявляє порушення кредитної організацією вимог законодавства країни або нормативних актів Європейського союзу, то вона має змогу зобов'язати кредитну установу виправити порушення у встановлені терміни. Комісія також має можливість відкликати ліцензію у кредитної установи в разі порушення законодавства (та нездатності / небажання усунути порушення). Крім цього, посадові особи банку можуть

притягуватись до кримінальної та адміністративної відповідальності. До заходів впливу, які регулятор має право застосовувати до кредитних організацій, законодавчо визначено: попередження, обмеження на певні види діяльності, часткова або повна заборона надання банком фінансових послуг, письмові приписи з вимогою здійснення тих чи інших операцій, штрафи, в розмірі, передбаченому статтями 198 і 199 Закону «Про кредитні організації» [42].

В Естонії наглядову та регуляторну діяльність здійснює Центральний Банк Естонії та Фінансова інспекція. Відповідно нагляд за філіями іноземних банків здійснює наглядовий орган країни походження головного банку. Ліцензії банкам видає Фінансова інспекція. Щоб отримати дозвіл (ліцензію) потрібно пройти необхідну процедуру. Далі Фінансова інспекція протягом 6-12 місяців приймає рішення про видачу (відмову у видачі) ліцензії. Регулятор може відмовити банківській установі у видачі ліцензій, у разі якщо його керівники або власники не відповідають вимогам законодавства щодо рівня компетенції та/або ділової репутації, внутрішні нормативні документи не відповідають встановленим законодавчим нормам, на претендента або його керівників накладено покарання, і дані про покарання не виключені з реєстру покарань.

У законі «Про кредитні установи» передбачено вичерпний перелік умов, за яких банківська ліцензія припиняє дію або визнається недійсною. Підставами для анулювання банківської ліцензії служить порушення банком вимог чинного законодавства країни (у т.ч. за обсягом капіталу), несплата пайового внеску в Гарантійний фонд, фінансова неспроможність банку, порушення умов надання ліцензії (у т.ч. надання некоректних відомостей при отриманні), а також не функціонування протягом 1 року з моменту реєстрації. Для створення банку необхідно сформувати статутний капітал 5 млн. євро [36].

Банком Естонії для кредитних організацій встановлено низку абсолютних (в млн євро) і відносних обмежень на кредитні та інвестиційні

операції банків. При визначенні якості кредиту можна використовувати оцінки, надані рейтинговим агентством, внесеним у список, який ведеться Фінансовою інспекцією. При цьому кредитні установи зобов'язані дотримуватись внутрішніх принципів кредитування та «Принципів відповідального надання позик» при наданні кредитів.

Оцінивши особливості проведення регулятивно-наглядової практики таких країн як Литви, Латвії та Естонії можемо зробити висновок, що механізм банківського регулювання та нагляду наведених країн є подібною до вітчизняної, крім функціонування мегарегулятора у Литві, Латвії, Естонії. Досить цікавим прикладом для реформування вітчизняної банківської системи може бути формування у Національному банку України реєстру покарань за сприяння Міністерства юстиції за прикладом Естонії. У наведений реєстр вносяться дані про керівників банків, головного бухгалтера, топ-менеджерів, власників у випадку доведення банківських установ до банкрутства, здійснення махінацій, зловживань, які нанесли непоправної шкоди банку. Все це сприяє покращенню транспарентності банківського сектору та зростання довіри до регулятора [31].

Узагальнивши розглянутий досвід зарубіжних країн відносно реформування банківської системи варто окреслити основні заходи, які можна втілити в Україні в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Досвід деяких країн світу щодо реформування банківської системи та його адаптація до реалій України*

Країна	Напрямки впровадження досвіду через НБУ	Можливі наслідки та ризики від впровадження досвіду
Китай	<ol style="list-style-type: none"> Посилення ролі макропруденційного нагляду та здійснення контролю за роботою банків. Впровадження механізму 	Наведені заходи прискорять процес інвестування в національну грошову одиницю, що дасть можливість збільшити попит на гривню та в подальшому розширити

Продовження таблиці 3.2

	своєчасного оповіщення комерційних банків про можливі ризики. 2. Здійснення стабілізації національної грошової одиниці та впровадження програм у банківську діяльність для іноземних інвесторів. Сформувати умови для диверсифікації фінансового ринку України.	розрахункові операції на міжнародному ринку, що стосуються обслуговування договорів із використанням гривні. Крім цього забезпечать ефективну роботу банків, знижуючи можливість їх банкрутства. Ризиками цих заходів може бути поява багатьох недієвих фінансових організацій, які не врегулюють ситуацію на банківському ринку, а навпаки її ускладнять.
Литва	Запровадження НБУ безвиїзного та виїзного нагляду, який зосереджений на перевірці тих операцій банку, яким притаманний більший ступінь ризику, тобто кредитний, ризик ліквідності, ринковий та операційний ризик. У разі недотримання нормативів та вимог нормативно-правових актів застосування штрафних санкцій.	Основним ризиком даного досвіду є те, що найбільші банки будуть робити відповідні заявки для перевірки банків-конкурентів з метою їх поступового банкрутства.
Латвія	З досвіду країни варто обмежити НБУ обсяг кредитування клієнтів банками в т.ч. пов'язаних між собою, який не повинен перевищувати 25% власних коштів банку, близько 100 млн. євро. У разі порушення використовувати штрафні санкції або відкликати ліцензію.	Таке обмеження значно знизить ймовірність банкрутства банками, а також зробить процедуру оцінки позичальника більш ефективною.
Естонія	Варто НБУ використати досвід з надання ліцензії банківським установам з окресленням вичерпного переліку умов, за яких банківська ліцензія припиняє дію або визнається недійсною.	Недоліком є ускладнення процедури видачі ліцензії та ведення банківської діяльності, а також появи нових банків. Однак ці нововведення потрібні для зниження кількості збиткових банків.

*Примітка: складено автором на основі джерел [31; 36; 54; 55].

Отже, для забезпечення соціально-економічного розвитку України доцільно розробити цілісний підхід до процесу реформування банківської системи, що має включати в себе удосконалення макрофінансового регулювання та проведення відповідного контролю, зміцнення організаційної структури, проведення ефективного регулятивного впливу Національного

банку, посилення інфраструктури банківського сектору, поглиблення фінансової реформи та забезпечення захисту фінансової стабільності.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В роботі детально досліджена банківська система України, передумови її реформування та наведені напрямки її зміни. На основі цього можна зробити такі висновки:

1. Розглянувши сутність поняття «банківська система» можемо розділити твердження вчених на наступні групи: банківська система розглядається як сукупність банківських установ країни; банківська система є сукупністю банків та відповідної банківської інфраструктури; банківська система включає в себе кредитну систему; банківська система оцінюється через систему комерційних банків. Характерні риси банківської системи є поєднання багатьох однотипних елементів, динамічність системи, закритість системи та саморегуляція системи.

2. Основними принципами банківської діяльності є незалежність банків у своїй діяльності, їх економічна самостійність; невтручання органів державної влади та місцевого самоврядування в діяльність банків, за винятком випадків, установлених законодавством; розмежування відповідальності між банками та державою, обов'язковість отримання банками ліцензій на здійснення банківських операцій, передбачених законодавством; обов'язковість дотримання банками встановлених НБУ економічних нормативів для підтримання стабільності банківської системи країни та захисту інтересу клієнтів; закріплення за банками права оперативної самостійності у виборі клієнтів та видів операцій, за якими він буде спеціалізуватися; забезпечення фізичним та юридичним особам права вільного вибору банку та виконання банком взятих на себе майнових зобов'язань перед клієнтами та третіми особами, в першу чергу — повернення грошових коштів вкладникам банків.

3. Економічна та політична ситуація, яка склалася в країні вплинула на загальну кількість банків, а й на ефективність її роботи. За 2014-2018 роки

загальна кількість банків скоротилася з 158 у 2014 році до 77 у 2018 році це в першу чергу пояснюється економічними та фінансовими кризами, а також політичною ситуацією, яка клалася в країні. За аналізований період кількість банків із іноземним капіталом скоротилася з 49 банка в 2014 році до 37 банків у 2018 році, оскільки власники банків вивели свій капітал за кордон.

4. Загальна сума активів в банківській системі України зросла з 1316717 млн. грн. до 1359703 млн. грн. на 3,26%. Серед загальних активів найбільшу питому вагу займають кредити та заборгованість клієнтів, яка зросла з 873610 млн. грн. у 2014 році до 1675305 млн. грн. у 2018 році, що у відсотковому вигляді складає 90,51%. Сума зобов'язань банків зросла з 1332035 млн. грн. у 2014 році до 2185539 млн. грн. у 2018 році, на 64,08%. В основному таке зростання обумовлено збільшенням зобов'язань банків, які за аналізований період зросли на 432,52% та строкових вкладів інших банків, а також кредитів, що отримані від інших банків, що в загальному підсумку зросли на 25,71%.

5. Оскільки основним індикатором розвитку банківської системи є оцінка рівня рентабельності та фінансового результату діяльності банків за аналізований період зазначимо, що загальна сума доходів скоротилася на 2,69%, з 210201 млн. грн. у 2014 році до 204554 млн. грн. у 2018 році. У 2018 році банки працювали ефективно, оскільки рівень прибутку становив 22339 млн. грн. Відносно показника ROE відзначимо, що у 2018 рік у 14 банків, на які припадає 43.7% активів сектору, його значення становило понад 30%. Переважно це дочірні установи іноземних банківських груп. Серед державних банків лише Приватбанк мав високу рентабельність капіталу 31%, у решти значення показника ROE було в діапазоні 0.5 – 12.5%.

6. Основними проблемами банківського сектору є такі як скорочення кількості банківських установ, посилення концентрації банківського сектору, нестача ресурсів для кредитування реального сектору економіки, для фінансування ефективних інвестиційних проектів, високий рівень доларизації,

мінімізація ризиків дострокового розриву вкладів (депозитів), проблеми, пов'язані із кредитними послугами, недовіра клієнтів до банківської системи, високі ставки та недостатньо розвинуте іпотечне кредитування, недостатнє резервування банками на компенсацію кредитного ризику, високі ставки та недостатньо розвинуте іпотечне кредитування та збитковість діяльності більшості банків, які працюють в банківській сфері.

7. Заходи Національного банку України відносно реформування банківської системи України поділяться на заходи, які застосовують у разі виявлення проблем у діяльності банків, а саме: вимагати, щоб банк терміново збільшив розмір капіталу до рівня, який відповідає встановленим нормативам, і завдяки цьому забезпечив повний захист коштів вкладників; передбачити реорганізацію (придбання банку більш сильним, у власність якого перейдуть депозитні зобов'язання) забезпечив повний захист коштів вкладників та здійснити реорганізацію (придбання банку більш сильним, у власність якого перейдуть депозитні зобов'язання) забезпечив повний захист коштів вкладників. До радикальних дії з боку Національного банку України у діяльність проблемних банків належать установлення режиму фінансового оздоровлення, припинення діяльності (відкликання ліцензії на здійснення банківських операцій та ліквідація (банкрутство).

8. Напрямки реформування банківської системи зумовлюються наявністю внутрішніх та зовнішніх ризики банківської системи. До перших відносять погіршення інфляційних очікувань на тлі розгортання нового політичного циклу та трудова міграція українців. До других – зовнішня військова агресія, торговельні війни та сповільнення світової економіки, а також послаблення інтересу інвесторів до країн, що розвиваються, та вплив капіталу з цих країн.

9. Дослідивши міжнародний досвід з приводу реформування банківської системи таких країн як Китай, Литва, Латвія та Естонія можемо

зробити висновок, що потрібно створити у Національному банку України реєстру покарань за сприяння Міністерства юстиції за прикладом Естонії. У наведений реєстр вносяться дані про керівників банків, головного бухгалтера, топ-менеджерів, власників у випадку доведення банківських установ до банкрутства, здійснення махінацій, зловживань, які нанесли непоправної шкоди банку. Все це сприяє покращенню прозорості банківського сектору та зростання довіри до регулятора. Також забезпечити формування перерозподілу фінансових ресурсів на вітчизняному фондовому ринку з участю банків та надання необхідних фінансових ресурсів суб'єктам господарювання, здійснити диверсифікації фінансового ринку України з достатньою кількістю фінансових установ: банківських та небанківських, впровадити механізм управління ризиками, які стосуються втрати або знецінення капіталу інвесторів та інші.

10. Очікуваними ефектами від впровадження перспективних заходів реформування банківської системи України буде спрощений доступ для всіх нерезидентів до ринку цінних паперів, диверсифікація вітчизняних ринків капіталу, розширення доступу економічних агентів до фінансових ресурсів, підвищення довіри до банківських установ та якості системи регулювання небанківського фінансового ринку.

Основними напрямками реалізації стратегія реформування банківської системи в Україні у 2019 році є такі:

1. забезпечення низької та стабільної інфляції;
2. створення ефективної моделі регулювання фінансової сектору;
3. позиціонування НБУ як сучасного, відкритого, незалежного та ефективного центрального банку;
4. формування стабільної, прозорої та ефективної банківської системи;
5. відновлення кредитування;
6. фінансова інклюзія та забезпечення вільного руху капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Засади стратегічного реформування державного банківського сектору (стратегічні принципи). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.oschadbank.ua/sites/default/files/files/documents-2019/zasady-strategi4nogo-reformuvannya.pdf>
2. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року. // Постанова Правління Національного банку України від 18 червня 2015 року № 39. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43352266>.
3. Про банки та банківську діяльність. // Закон України від 07.12.2000 №2121-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
4. Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків. // Закон України від 28.12.2014 № 78-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/78-19>.
5. Про Національний банк України // Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
6. Стратегія Національного банку України. Програма дій 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=86050888> (дата звернення: 19.12.2018).
7. Адамик Б. П., Скірка А. Р. Аналіз ресурсного потенціалу банківської системи у період кризи // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2017. – Вип. № 1. – С. 63–76.
8. Банківська система України: виклики і перспективи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673> (дата звернення: 15.12.2018).

9. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів: Монографія / За ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль: «Вектор», 2012. – 462 с.

10. Белінська Я. В. Механізм забезпечення фінансової стабільності: структура, інструменти, напрями розвитку / Я. В. Белінська, В. П. Биховченко // Стратегічні пріоритети. – 2012. – № 1 (22). – С. 72–84.

11. Береславська О. І. Сучасні банківські кризи: причини та ймовірність повторення / О. І. Береславська // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 3(62). – 2013. – С. 78- 84.

12. Богдан Т. П. Трансформація національної економіки контролю руху капіталів в умовах реформування міжнародної фінансової архітектури / Т. П. Богдан // Фінанси України. – 2013. – № 7. – С. 18–32.

13. Васькович І. М. Забезпечення фінансової стійкості банків України в умовах ринку: автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.04.01 / І. М. Васькович. – НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – Л., 2006. – 19 с.

14. Вовчак О., Осадчий І. Сучасні інструменти реструктуризації вітчизняної банківської системи // Вісник Національного банку України. 2014. – Вип. № 12. – С. 13–17.

15. Вовчак О. Д. Напрями стабілізації роботи банків в умовах кризових явищ / О. Д. Вовчак, О. М. Крамаренко // Фінансовий простір. – 2014. – № 4(16). – С. 27-31.

16. Гай-Нижник П., Чупрій Л. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуроформуючі чинники політики національної безпеки / Павло Гай-Нижник, Леонід Чупрій // Гілея. – 2014. – Вип. 84 (№ 5). – С. 465–471.

17. Геєць В. М. Економіка України / В. М. Геєць // Економіка та прогнозування. – 2016. – №1. – С. 7–22.
18. Гриценко Л.Л., Онопрієнко Є.Ю. Банківська система України: сучасний стан і напрямки розвитку//Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №10 (112). – С. 111-116.
19. Гула А. С. Зарубіжний досвід використання кооперативних банків в Україні // Бізнесінформ. – 2015. – Вип. № 3. – С. 226–229.
20. Дзюблюк О. Актуальні проблеми розвитку банківської системи України / О. Дзюблюк // Банківська справа. – 2016. – № 1. – С. 3–32.
21. Діяльність банків на кредитному ринку в умовах асиметрії інформації: монографія / Л.В. Кузнєцова, Я.С.Андрєєва, Л.В. Жердецька та ін.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л.В. Кузнєцової. – Одеса. : ОНЕУ, 2015. – 292 с.
22. Довгань Ж. М. Банківський нагляд в контексті забезпечення фінансової стійкості банківської системи України // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2013. – Вип. 1. – С. 252-259. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fkd_2013_1_37.pdf/.
23. Енциклопедія банківської справи України. / Ред. кол.: В. С. Стельмах (голова) та ін. – Київ: «Молодь », «Ін Юре», 2001. – 680 с.
24. Ефимова Л. Г. Банковское право: учебное и практическое пособие / Л. Г. Ефимова. – М. : БЕК, 1994. – С. 27.
25. Єпіфанов А. О. Методологічні складові ефективного розвитку банківського сектору економіки України: монографія / А. О. Єпіфанов. – Суми : Університетська книга, 2007. – 417 с.
26. Заруцька О. П. Банківський нагляд з використанням структурнофункціонального аналізу: теорія, світовий і вітчизняний досвід : монографія / О. П. Заруцька. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. – 379 с.
27. Зверяков М. І. Формування системи індикаторів фінансової стійкості банківської системи / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко // Фінанси

України. – 2012. – № 4. – С. 3-12. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2012_4_2

28. Звітність Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/control/uk/publish>.

29. Ігнатович Н. Реформування економіки України у контексті її модернізації / Н. Ігнатович // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – №4(193). – 2017. – С. 21-25.

30. Коваленко В. Теоретичні та методичні підходи до оцінювання фінансової стабільності банківської системи / В. Коваленко, Ю. Гаркуша // Вісник НБУ. – 2013. – № 9. – С. 126-131.

31. Колодізев О. М., Біляєва В. Ю., Лесик В. О. Фінансова стабільність та банківські кризи: взаємозв'язок на прикладі іноземних банків // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2016. – Вип. №2 (48). – С. 286–291.

32. Костюченко О. А. Банківське право: [навч. посібник] / О. А. Костюченко. – К. : КНЕУ, 1999. – 168 с.

33. Масленніков В. В. Зарубіжні банківські системи / В. В. Масленніков. – К.: Економіка, фінанси, право. – 2010. – №10. – С. 15-20.

34. Международные банки и страховые компании в мире капитала / ред. Г.П. Соллос. – М.: Мысль, 1988. – 304 с.

35. Мордань Є. Ю. Трактатування сутності поняття «регулювання банківської системи» з урахуванням сучасних тенденцій наукової методології / Є.Ю.Мордань // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – №8. – С. 83-86.

36. Організаційна побудова системи банківського регулювання та нагляду. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://banking.uabs.sumdu.edu.ua/images/department/banking/discip/banknad/Tema2.pdf>

37. Орлюк О. П. Банківське право: [навч. посібник] / О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 373 с.

38. Основи банківської справи: навчальний посібник / І. Ф. Прокопенко, В. І. Ганін, В. В. Соляр, С. І. Маслов. – К.: Центр навчальної літератури, 2015. – 410 с.
39. Офіційний сайт Національного рейтингового агентства РЮРІК. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rurik.com.ua>.
40. Простебі Л. І. Проблеми розвитку банківської системи України та механізм регулювання її діяльності / Л. І. Простебі // Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. – 2013. – Т. 18. – Вип. 2/1. – С. 109–112.
41. Розвиток банківської системи в умовах формування нової архітектури фінансового ринку / За ред. В.В. Коваленко. – Одеса: Видавництво «Атлант», 2012. – 765 с.
42. Романова М. І. Основи банківської справи : навчальний посібник / М. І. Романова, Ж. В. Устюгова. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 168 с.
43. Рошкован В. Прогноз розвитку банківської системи України / В. Рошкован // Новое время. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/opinion/rashkovan/prohnoz-rozvitku-bankivskojji-sistemi-v-2018rotsi-2444720.htm>.
44. Снігурська Л. П. Банківські операції і послуги : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / Л. П. Снігурська. – К.: МАУП, 2016. – 456 с.
45. Соловаров А. В. Деякі аспекти банківського нагляду як інструменту впливу центрального банку/ А. В.Соловаров// Молодий вчений. – 2015. – №1(16). – С. 74-78.
46. Стойко О. Я. Необхідність і перспективи відродження кооперативних банків в Україні // Продуктивність агропромислового виробництва. – 2014. – Вип. №25. – С.31–38.
47. Стратегія Національного банку України на 2019 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=86050888>.

48. Теорія і практика грошового обігу та банківської справи в умовах глобальної фінансової нестабільності: монографія / О. В. Дзюблюк, Б. П. Адамик, В. В. Корнеєв, В. І. Міщенко та ін.; за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2017.– 298 с. Україна у глобальних рейтингах 2017-2018 //Український інститут майбутнього [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // http://uifuture.org/uk/post/ukraine-u-globalnih-rejtingah-2017-2018_691.

49. Тридід О. М. Складові формування загальної концепції регулювання вітчизняної банківської системи/ О. М. Тридід, Н. П.Погореленко, М. І.Гойхман // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2014. – №2(20). – С. 127-131.

50. Філонова І.Б. Стратегічні аспекти сталого розвитку банківської системи України під впливом глобалізаційних процесів // Регіональна економіка.– 2011.– №2. – С. 96–103.

51. Фінансовий менеджмент у банку. Навчальний посібник./ Демчук Н. І., Мазур І. М., Вишнякова І. В.– Дніпропетровськ: Пороги, 2016. – 300 с.

52. Ходакевич С. І. Банківська інфраструктура України на сучасному етапі / С. І. Ходакевич // Вчені записки : зб. наук. пр. / Мін-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; редкол.: А. Ф. Павленко (відп. ред.) та ін.]. – Київ : КНЕУ, 2013. – Вип. 15. – С. 134–141.

53. Центральний банк і грошово-кредитна політика.Підруч. / А. В. Сілакова, Г. І. Лановська, Н. І. Климаш, та ін. за заг. ред. Т. А. Говорушко.– Львів «Магнолія 2006», 2015. – 224 с.

54. Чайковський Я. І. Проблеми та напрямки підвищення ефективності функціонування банківської системи України [Текст] / Я. І. Чайковський // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та

ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2016. – Том 23. – № 1. – С. 153-160.

55. Швед В. В. Банківське регулювання та нагляд: сутність та значення / В. В.Швед // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. – 2015. – Випуск 11. Частина 5. – С. 124-127.

56. Шульга Н.П. Банківський контролінг: теорія, методологія, практика : монографія / Н.П. Шульга. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 326 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Аналіз визначення сутності поняття «банківська система» різними вченими*

№	Вчені	Обґрунтування сутності поняття «банківська система»
1.	В. С. Стельмах [23]	Розглядає банківську систему як складний механізм, що працює та здійснює свій розвиток у відповідності до законодавчих та нормативних документів. При цьому головним елементом такої системи виступає комерційний банк, тобто кредитно-фінансова установа, яка здійснює залучення та накопичення тимчасово вільних фінансових ресурсів суб'єктів господарювання та фізичних осіб, крім цього проводить кредитування народного господарства і населення на умовах зворотності, платності та строковості, а також випускає цінні папери. Стан і рівень розвитку банківських установ впливає на розвиток всієї банківської системи і економіки країни.
2.	Г. П. Солюс	Акцентує свої роботи на дослідженні капіталістичної банківської системи як складного комплексу грошово-кредитних установ, при цьому вони можуть мати різний тип власності, національну приналежність, характер і масштаб роботи, а також банківських інститутів. При цьому банківська система виконує різні функції та відіграє важливу роль на ринку капіталу та в економіці в цілому
3.	О. А. Костюченко [32]	Розглядає банківську систему через розгалужену сукупність банківських установ, різних фінансово-кредитних установ, банківських інститутів, які функціонують в межах єдиного фінансово-кредитного механізму, централізовану роль в якому відведено центральному банку.
4.	Л. Г. Єфімова [24]	Стверджує те, що в склад банківської системи входять всі комерційні банки та небанківські фінансово-кредитні інститути, кожному з яких відводиться певна роль.
5.	О. П. Орлюк [37]	Розглядає банківську систему як основний елемент кредитної системи країни, яка складається з різних за спеціальністю та організаційно-правовою формою банків, що працюють у межах єдиної грошово-кредитної та фінансової системи в певний проміжок часу.
6.	О. В. Дзюблюк [20]	Вбачає під банківською системою сукупність банківських установ, які працюють на території країни, що взаємодіють між собою та відповідають затвердженим нормативно-правовим актам в цій сфері та правилам ведення банківської справи для того, щоб забезпечити використання всіх можливостей банків для здійснення ефективного грошово-кредитного регулювання економіки в цілому та розрахунково-кредитного обслуговування, а також

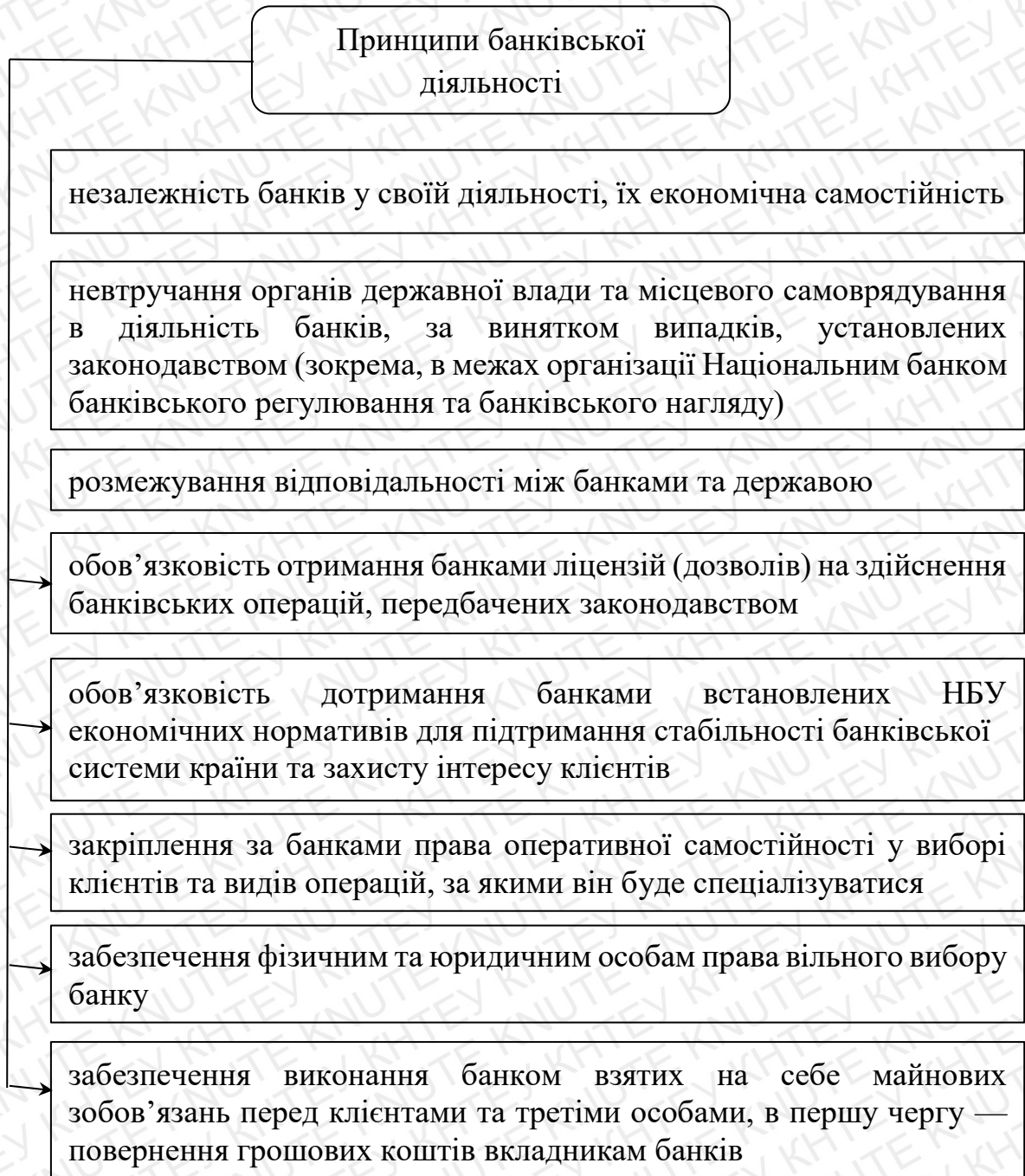
		стабільної роботи банків.
7.	В. В. Масленніков [25]	Розглядає банківську систему як складний механізм, що відноситься до систем вищого рівня, самоорганізовується та складається під впливом зовнішніх і внутрішніх процесів, а також є цілісною сукупністю банківських установ, що функціонують в банківській сфері і виконують функцію управління банківськими інститутами.

*Примітка: складено автором на основі джерела[20; 23; 24; 25; 32; 33; 37]

Характерні загальні риси банківської системи*

*Примітка: складено автором на основі джерела [32]

Основні принципи банківської діяльності в сучасних умовах*

*Примітка: складено автором на основі джерела [21]

Додаток Г

Оцінка рівня доходів та витрат банків, які працюють в банківській системі України в 2014-2018 роках станом на 01.01.*

Показники	2014 рік, млн. грн.	2015 рік, млн. грн.	2016 рік, млн. грн.	2017 рік, млн. грн.	2018 рік, млн. грн.	2018 рік до 2014 р. у %
Загальна сума доходів	210201	199193	190 691	178 054	204554	97,31
процентні доходи	151257	135145	135807	124009	140803	93,09
комісійні доходи	28276	28414	31362	37138	50969	180,26
результат від торговельних операцій	15511	21490	8243	7224	1853	11,95
інші операційні доходи	10093	9567	9605	7264	8589	85,10
інші доходи	2165	2729	3946	1349	1809	83,56
повернення списаних активів	2899	1848	1728	1070	532	18,35
Загальна сума витрат	263167	265793	350078	204545	182215	69,24
процентні витрати	97171	96079	91638	70971	67760	69,73
комісійні витрати	4889	5846	7182	9650	13159	269,16
інші операційні витрати	15579	12991	10920	11719	16800	107,84
загальні адміністративні витрати	44614	36742	39356	44202	53670	120,30
інші витрати	103297	114541	3089	15116	2011	1,95
відрахування в резерви	(2383)	265793	198310	49206	23758	--
податок на прибуток	263167	96079	-418	3681	5057	1,92

*Примітка: складено автором на основі джерела [28]

Додаток Д

Індикатори фінансової стійкості банків України за I-III кв. 2019 року*

	2019M 1	2019M 2	2019 M3/ 2019 Q1	2019M 4	2019 M5	2019M 6/ 2019 Q2	2019 M7	2019 M8	2019M 9/ 2019 Q3
Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів ¹	16,52	16,93	17,0	16,21	17,7	17,47	17,4	18,0	18,43
Співвідношення регулятивного капіталу I рівня до зважених за ризиком активів ¹	10,43	10,97	10,9	11,40	13,2	12,98	12,7	13,0	13,12
Співвідношення недіючих кредитів ² без урахування резервів до капіталу	56,09	45,22	44,1	46,04	41,7	38,27	36,4	33,6	31,53
Співвідношення ² недіючих кредитів до сукупних валових кредитів	53,19	52,24	51,7	51,43	51,0	50,77	50,2	49,3	48,93
Норма прибутку на активи ⁴	4,99	4,16	4,22	4,39	4,53	4,96	5,03	5,27	5,15
Норма прибутку на капітал ⁵	45,30	36,84	36,7	38,33	39,2	42,55	42,7	44,1	42,54
Співвідношення процентної маржі до валового доходу	50,53	53,24	49,4	49,71	48,4	47,09	47,4	46,1	46,68
Співвідношення непроцентних витрат до валового доходу	47,06	54,79	52,6	54,88	54,4	52,71	53,5	52,2	53,04
Співвідношення ліквідних активів ⁶ до сукупних активів	52,23	53,77	52,7	52,14	51,9	51,54	53,5	53,2	32,60
Співвідношення ліквідних активів ⁷ до короткострокових зобов'язань	92,36	93,44	92,6	92,29	92,2	91,61	93,3	93,2	93,86
Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	131,4	121,7	119	129,1	122	115,0	106	101	90,96

*Примітка: складено автором на основі джерела [28]